

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ВИДАВНИЧА
СПАДЩИНА
УКРАЇНСЬКОГО
РЕНЕСАНСУ
(1917–1930)**

Каталог виставки

Одеса
«Одеський національний університет»
2011

УДК 094:017(477)''1917/1930''

ББК 76.116.3(4Ук)6я18

В 42

Автори-упорядники:

О. Л. Ляшенко,

І. М. Усатенко

Науковий редактор та автор вступної статті:

В. П. Саєнко, канд. філол. наук, доц.

Відповідальний редактор:

М. О. Подрезова

Бібліографічні редактори:

О. С. Мурашко,

О. В. Полевщикова, канд. іст. наук

В 42 Видавнича спадщина українського ренесансу : каталог виставки / авт.-упоряд. : О. Л. Ляшенко, І. М. Усатенко ; наук. ред. та авт. вступ. ст. канд. філол. наук В. П. Саєнко ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. : О. С. Мурашко, канд. іст. наук О. В. Полевщикова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса : «Одеський національний університет», 2011. – 86 с. : іл.

ISBN 978-617-689-000-3

УДК 094:017(477)''1917/1930''

ББК 76.116.3(4Ук)6я18

Каталог містить описи українських видань 1917–1930 рр. у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, представлених на виставці, присвяченій 20-й річниці Незалежності України. Видання ілюстроване відбитками палітурок, титульних аркушів та окремих сторінок виставкових примірників. Видання призначене для філологів, істориків, культурознавців, викладачів та студентів.

В оформленні використано видання: «Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську» (К., 1924); «Музика : місяшник музичної культури» (К., 1923).

ISBN 978-617-689-000-3

© Наукова бібліотека Одеського
національного університету імені
І. І. Мечникова, 2011

© Саєнко Валентина Павлівна,
вступна стаття, 2011

«На сході вже стоїть світла полоска світанку,
і от загуде сонце. Таємна птиця відродження
розплющила очі і розправляє свої могутні
крила ...»

Микола Хвильовий

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ 20-Х РОКІВ ХХ СТ. КРИЗЬ ПРИЗМУ ВИДАВНИЧОЇ СПАДЩИНИ

Біблійна максима «Час розкидати каміння – час збирати каміння», що має універсальний сенс, особливо актуальна у сфері бібліографічної справи. Саме тому творча ініціатива працівників Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова систематизувати рідкісні джерела, що висвітлюють процес зростання книговидавничої діяльності і розвитку української преси під час національного пробудження і піднесення самосвідомості і самоідентифікації народу в період відновлення державності України і сподівань на незалежність, заслуговують на увагу і повагу. Але цим не обмежується внесок колективу бібліотеки, серед яких автори-упорядники Ольга Ляшенко й Ірина Усатенко, бібліографічні редактори Олена Мурашко й Олена Полевщикова, які працювали під керівництвом відповідального редактора Марини Подрезової. Бо, створюючи фундамент для пошукової роботи філологів та істориків, як і гуманітаріїв широкого профілю, і сама виставка, дія якої термінологічно обмежена, і описи джерел, і добре продумана і вивірена композиція «Каталогу», мають шанс стати в надрукованому вигляді не тільки путівником у морі літератури, що оприлюднюється нині саме з епохи 20-х років, але перед-

усім ґрунтовним довідником, який здатен продукувати нові підходи в осмисленні першого в ХХ столітті національно-культурного Відродження, яке називають Розстріляним (Юрій Лавріненко).

Заданий у «Каталозі виставки» напрям дослідницької практики зорієнтований на всебічність і цілісність аналізу й синтезу розрізнених спостережень на протигагу вузькій спеціалізації джерелознавчої бази. Сформульований неокласиком Миколою Зеровим принцип «Ad fontes» («До джерел»), з появою даного «Каталогу», як і подібних видань (наприклад, укладених одеським бібліографом Ганною Єфімовою – «Книги і долі» та «Шляхами пам'яті»), набуде, сподіваємося, кінетичної енергії в осягненні невичерпності епохи ренесансу (ренесансу) – потужного духовного злету, що прийшов в українське життя разом з бурхливим відновленням національної преси і культом Книги як носієм інформаційних потоків, що виводили Україну із закута провінційного існування в статусі колоніальної околиці великої імперії на шлях вільного формування державницько-світоглядних інтенцій і розробки способів їх інтенсивної реалізації задля здоров'я нації, її пробудження для нових завдань до-

лання власної інертності у виробленні вагомих цінностей індивідуального і суспільного життя української людини, що мала позбутися комплексу неповноцінності та своєї загубленості в європейському просторі.

Цілком зрозуміло, що, за логікою розгортання подій у цей історично вагомий період відродження України, прогресивні тенденції розвитку, ініційовані III Універсалом Української Центральної Ради про свободу слова і друку (листопад 1917 року) та рядом прийнятих законів, спрямованих на підтримку державності української мови, на створення відповідних органів (Управління преси і пропаганди, Міністерства преси та інформації, Українського телеграфного агентства, Головної Книжкової палати, Пресового Бюро), зустрічали шалений опір з боку радянської системи, що прагла звести нанівець розкріпачення духовних зусиль українства, запровадивши політику контрукраїнізації і ввівши в дію сувору політичну цензуру, пригнітивши розвій модернізму на вітчизняному ґрунті, сформовуючи тип тоталітарної культури, а тому одержавленої преси і видавничої практики на її підтримку.

Як усе це відбувалося по всій Україні, особливо ж на Півдні та в Центрі, повідає виставка та її «Каталог». Отже, у пресових та книжних джерелах, сумлінно і репрезентативно каталогізованих, на виставці «Видавнича спадщина українського ренесансу (1917–1930)», постає жива

історія суперечливого сполучення національного прагнення українців тієї пори до самореалізації в таких знаках духовності, як власна книжкова, журнальна та газетна продукція, з одного боку, а з другого, – заперечення цих органічних процесів новою владою, що добивалася уніфікації різноманітності народів у складі СРСР, як і формування держави тоталітарного зразка, в якій декларовані принципи інтернаціоналізму були лише прикриттям ідей цілком протилежного спрямування.

Прикметно й те, що відібрані для виставки джерела, взяті з фондів Наукової бібліотеки Одеського національного університету, не звужують горизонти духовного воскресіння України, хоч і короточасного, але вагомого в окресленні тих продуктивних моделей відроджувальних процесів, які постали у час національного пробудження, викликаного до життя діяльністю Центральної Ради і з'явою на карті суспільства Української Народної Республіки (1917–1920). Отже, локалізація джерельної бази, вилученої з фундаментальної і знаної своїми книжковими багатствами бібліотеки Півдня України, до того ж цілеспрямовано описаної і структурованої за логікою вписаності в широкий контекст розпросторення духовності і сфер її прояву, не тільки не завадила внутрішній цілісності і самої виставки, і її «Каталогу», що посутньо репрезентує досягнення у цій галузі знань про особливості видавничої

діяльності певного періоду, але послужила на користь наголошення її ролі у формуванні української складової в поліетнічному просторі Одеси і на південних теренах загалом. Та цим не обмежується генеральна настанова укладачів цінного видання, спрямованого на реконструкцію загальноукраїнського контексту гуманітарної політики молодій державі.

Саме тому в «Каталозі виставки» ретельно простежено різні грані розбудови видавничої справи. Цим зумовлено аргументовану рубрикацію дібраного матеріалу й укладання його в ряд розділів, які дають уявлення про широту і напрямки книговидавничої діяльності в цей нелегкий час становлення молодій незалежній державі, котра відразу спрямувала свою енергію в розбудову культури як запоруки гармонійного буття нації і її виходу на світову арену у власній гуманітарній оптиці.

Серед найголовніших напрямків діяльності УНР у сфері публікації книг, журналів і газет групуванням джерел підкреслено ряд присутніх акцентів, що дають ключ до розуміння специфіки видавничої спадщини, залишеної українським ренесансом 1917–1930 рр.

Впадає в око різнобічність інтенцій, спрямованих на піднесення духовності, до здійснення якого прикладали сили митці і професійні видавці; лексикографи, що заповзялися до створення словників і відновлення мовних скарбів українського народу;

науковці широкого профілю і бібліотекознавці. Це добре простежується завдяки структурі «Каталогу виставки». Тому-то в ньому чітко окреслені розділи з коротким вступом до кожного з них, які дають уявлення про напрямки видавничої діяльності. Це 1. «Лексикографія і правопис», 2. «Розвиток науки», 3. «Бібліотечна справа», 4. «Художня література», 5. «Літературні альманахи», 6. «Мистецтвознавство», 7. «Розвиток драматургії», 8. «Агітація і пропаганда», 9. «Релігія та атеїзм», 10. «Видавничі серії», 11. «Видання для дітей». Отже, охоплені чи не всі сфери діяльності з їх питомим результатом.

Прикметним для «Каталогу виставки» є ефект «подвійного зору», коли практична робота, здійснювана видавцями і видавництвами (зокрема, такими відомими, як «Друкар», «Книгар», «Рух», «Сяйво», «Книгоспілка», «Харків-Друк»), подається з двох точок зору: з погляду 20-х років і сучасності. Це дало змогу не тільки оприлюднити заховані у спецсховищах (спецхранах, як їх тоді називали) видання й описати їх з включенням сучасних знань про культурницьку і просвітницьку роботу першої третини ХХ століття, але й подати об'єктивну картину тих духовних опор, на яких трималося національно-культурне відродження, та належним чином представити найголовніші постаті тих діячів, які докладали максимум зусиль до здійснення шляхетної мети.

Так, сфера художньої літератури збагатилася поетичними збірками Агатангела Кримського; неокласиків Михайла Драй-Хмари і Максима Рильського; Павла Тичини; Володимира Свідзінського; поезією і прозою Юрія Яновського; творами Івана Дніпровського, Олександра Копиленка, Івана Сенченка, як і своєрідною антологією художньої прози, від Григорія Квітки-Основ'яненка до «Великої революції», як тоді писали, отже, до межі 20-х і 30-х років, коли українські творчі скарби ще не піддавалися такому тотальному пресингу, як це було пізніше – в середині ХХ століття і в застійні часи. Через те відвідувачі виставки «Видавнича спадщина українського ренесансу» і читачі «Каталогу» зможуть ознайомитися з єдиною прижиттєвою збіркою «Проростень» Михайла Драй-Хмари чи книгою «В космічному оркестрі» Павла Тичини, як і «Пальмовим гіллям» Агатангела Кримського, «Синьою далечинню» Максима Рильського, морськими віршами «Прекрасна Ут» Юрія Яновського і чималою кількістю інших цінних видань, які демонструють розквіт літератури, всупереч таким стримуючим її чинникам, як громадянська війна, розруха і швидка зміна суспільних пріоритетів – від декларованого гуманізму до реального тоталітаризму.

До цього розділу «Каталогу» тісно примикає розділ «Розвиток драматургії», в якому подано перелік (з лаконічними описами видань) опублікованих драматичних творів як української

класики (Бориса Грінченка, Івана Карпенка-Карого) і новочасних для 20-х років митців (Яків Мамонтов, І. Холодногорець, С. Левітіна), так і зарубіжних драматургів (Ф. Геббель, В. Гюго, Ж. Мольєр, Г. Бергер, В. Шекспір, перекладених українською мовою). Йдеться і про періодичні видання тієї пори – двотижневик «Барикади театру», тижневик «Театр – музика – кіно», місячник «Сільський театр», у якому друкувалися одноактні п'єси, інсценізації та рецензії на вистави професійних і самодіяльних театрів. Це дасть дослідникам підстави глибше осягти динамічні процеси в театральному житті і шляхи формування новітньої драматургії і театру за умови творчого засвоєння української і світової класики.

Великий інтерес викликає **науковий блок** «Каталогу», складений з розділів, присвячених власне «Розвитку науки», мовознавчій та мистецтвознавчій роботі, що призвели до цінних публікацій у цій царині, до реабілітації ваги української мови в житті не тільки окремого мовця, але всієї держави. І це відновлення чільного місця рідної мови, як переконливо показує «Каталог», почалося з посиленої уваги до унормування літературної мови, до укладання різноманітних словників (перекладних, наприклад, з близьких мов; термінологічних), до вироблення правописних правил і норм, що призводило до розширення сфери вживання української мови, до активізації нагальних і практичних по-

треб українізації. Прикметно і те, що ряд словників було репресовано, як і їх творців та укладачів. Наукові видання, зафіксовані в розділі «Розвиток науки» з наголосом на гуманітарних дисциплінах, реконструюють роль видатних учених – таких, як Михайло Грушевський, Агатангел Кримський, Євген Тимченко, Михайло Слабченко, – у формуванні наукових шкіл у галузі історії, філології, мовознавства, педагогіки, зокрема на одеських теренах.

Розширенню інформативного поля, в якому йдеться про мистецтвознавчі джерела, сприяє огляд збірників і журналів, присвячених українській кінематографії тих десятиліть, як і новаціям у сфері живопису, графіки, скульптури, архітектури, фотографії; у музичній культурі; у вивченні старовинного мистецтва.

Це були справді актуальні і вагомі сторінки видавничої справи, що супроводжувала піднесення духовності як запоруки розквіту нації і будівництва самостійної держави аж до того часу, поки більшовицька теорія і практика не придушили ці народні прагнення.

І велику роль у нівеляції української ідеї відіграла радянського стибу агітаційна література, на дорозі якої до читача завжди було зелене світло. Через те праці марксистів-ленінців широким потоком вливалися в усі шари суспільства, а не тільки інтелігенції. Характеристичною рисою агітаційної літератури була антирелігійна спря-

мованість, яка вилилася в політику державного атеїзму і руйнування церков і в першу чергу Української Автокефальної Православної Церкви, що призвело до міжконфесійних конфліктів і поширення сектантських відгалужень, як і понищення моральних цінностей, наслідки якого відлунюють і в сучасному житті.

Уявлення про специфіку літературного процесу 20-х років дають розділи «Літературні альманахи», «Видання для дітей» та «Видавничі серії». Живий пульс історії б'ється в кожному з цих розділів «Каталогу», в якому постають не тільки літературні бої різних діячів культури тих часів, їх погляди на мистецтво і його призначення в нову зламну епоху, але й доля представників літературно-художніх організацій, чи то провладних (як «Плуг», ВУСПП), чи то політично незаангажованих (ВАПЛІТЕ, неокласики).

Першоджерела, зосереджені у «Каталозі», розкривають сутність літературної дискусії 1925–1928 років, що мала трагічні наслідки (самогубство Миколи Хвильового, репресії, в ході яких знищено інтелектуальний цвіт нації і культурний прошарок суспільства).

Оживлюють поданий матеріал і цікавинки щодо прототипів героїв оповідань Миколи Хвильового, що є втіленням конкретики життя, в якому письменник брав найпалкішу участь. Прикладом такого відкриття історії міжособистісних перипетій є образ «свині» з однойменного оповідання

Миколи Хвильового, списаний з манери поведінки радянської партфункціонерки Софії Марківни Левітіної, яка брала участь у цькуванні не тільки митців, але й тогочасних державних діячів України (О. Шумського, М. Скрипника), при цьому сягає і самієї статі в ряди радянських письменників. Зблиском літературного життя 20-х років є коментар до збірки оповідань О. Свекли, представника спілки селянських письменників «Плуг», редактором якої був очільник цього угруповання Сергій Пилипенко, що став прототипом героя оповідання «Редактор Карк» Миколи Хвильового.

Про зрушення у бібліотечній справі, що була важливою складовою у культивуванні української книжки і преси, повідає підбірка джерел на цю тему з анналів Наукової бібліотеки Одеського національного уні-

верситету імені І. І. Мечникова, що виявляють як бібліотечнознавчі продуктивні методи (наприклад, архівний), так і принципи зведеного каталогу інкунабул бібліотек України, так і зразок дисертаційної роботи «Наукова бібліотека в сучасних умовах» Саула Борового тощо.

Отже, з'єднаний в системне ціле конгломерат різних граней видавничої спадщини українського ренесансу періоду 1917–1930 років, зібраний у «Каталозі виставки», послужить добрим поштовхом до продовження і поглиблення роботи в цій корисній справі вивчення долі української преси і книги на крутих віражах вітчизняної історії ХХ віку. А тому стане вдалим інструментом пізнання і епохи, і культури не лише для студентських потреб, але передусім для поглиблення наукових студій.

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Українське відродження 20-х рр. XX ст. – яскравий феномен історії українського народу. Його коріння – у нетривалому, але важливому періоді відновлення української державності 1917–1920 рр. Ця доба дала такий сильний імпульс національному розвитку, який не зупинили ні громадянська війна, ні еміграція української інтелігенції, ні тиск тоталітарної держави.

Після революцій 1917 р. небувалого розмаху набуває книжковий рух, причому головною сценою його розгортання стають схід та центр України. Вражає перелік зробленого протягом лише 1917–1920 рр.: ухвалення III Універсалу УЦР про свободу слова і друку (листопад 1917) та Закону Директорії УНР про державну мову (січень 1919); створення Українського Пресового Бюро (1917), Бюро преси та Українського телеграфного товариства (1918), Міністерства преси та інформації, Управління преси і пропаганди (1919), Бібліотечно-бібліографічного відділу при Міністерстві народної освіти (1917), Всенародної Бібліотеки України, Головної Книжкової палати України (1919). Окрім того, проведено I Всеукраїнський бібліотечний з'їзд (1918); здійснено перший державний перепис бібліотек

(1918–1919); розпочато формування Національного фонду періодики. Сучасники зазначають: «... що-день народжуються нові періодичні видання, повстають нові спеціальні видавництва, громадські та урядові установи видають книжки українською мовою, з'являється сила приватних – авторських видань»*.

Після поразки визвольних змагань і запровадження в Східній Україні радянської системи видавничу справу майже повністю централізовано і удержавлено, одночасно встановлено небувалу за суворістю політичну цензуру. Ситуація змінилася з впровадженням політики українізації (1925–1932). Хоча в книжковому репертуарі все ще переважали агітаційно-пропагандистські друки, зросли накладки української художньої літератури, наукової і літературної періодики, україномовної щоденної преси.

У Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова зберігається цінна колекція рідкісних видань періоду українського культурного відродження. На основі багатого репертуару Бібліотеки було відібрано 172 примірники та створено виставку «Видавнича спадщина україн-

* Передмова // Книгарь. – 1917. – Ч. 1. – С. 1.

ського ренесансу (1917–1930)», присвячену відзначенню 20-ї річниці Незалежності України.

Верхньою хронологічною межею, що визначала добір виставкових видань, став березень 1917 р. – час заснування Української Центральної Ради – на який припадає видання збірника статей М. Грушевського «Вільна Україна» (№ 15). Нижня хронологічна межа – 1930 р. – збігається з публікацією мистецького часопису «Пролітфронт» (№ 64), що вийшов друком у липні й частково відображає реакцію представників літературних кіл на показовий процес над «очільниками» міфічної Спілки визволення України (березень–квітень 1930 р.).

З 1930-х рр., одночасно з розгромом українізації і новим спалахом терору щодо українських кадрів, посилилася політика централізації видавничої справи, надзвичайно суворим став цензурний контроль. Видавців і авторів за найменші, справжні або уявні, відхилення від настанов чекали звільнення з роботи, ув'язнення або заслання, а пізніше й розстріли. Примірники деяких видань мовчазно свідчать: прізвища опальних редакторів і навіть осіб, про яких ідеться у виданні, зтираються або затушовуються, з книг та періодичних видань вирізаються «шкідницькі» художні твори та статті. Репресовані імена та твори встановлено та подано в анотаціях до видань.

* * *

Каталог виставки складається з бібліографічних описів представлених на виставці видань. Кожен розділ каталогу відкриває вступна стаття, у якій стисло характеризуються історико-культурні умови виходу тогочасних видань. Каталог частково анотований.

Матеріал розташований у порядку, продиктованому тематикою окремого розділу. Одинадцять тематичних розділів виставки унаочнюють розквіт у різноманітних царинах українського культурного життя*: «Лексикографія та правопис», «Розвиток науки», «Бібліотечна справа», «Художня література», «Літературні альманахи та періодичні видання», «Мистецтво-знавство», «Розвиток драматургії», «Агітація та пропаганда», «Релігія та атеїзм», «Видавничі серії», «Видання для дітей».

Кожен опис, супроводжуваний порядковим номером, містить прізвище та ім'я автора; заголовок книги; відомості про осіб, що брали участь у підготовці видання (перекладач, редактор); вихідні дані (місце видання, видавництво, дата виходу); кількісну характеристику. Описи подаються відповідно до вимог «ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила упорядкування». У бібліографіч-

* Періодичні видання універсального та суспільно-політичного характеру не були спеціально опрацьовані.

них описах збережено правописну специфіку, прийняту в тогочасній українській літературній мові. Наприкінці описів вміщено бібліотечний шифр видання.

Каталог ілюстровано відбитками палітурок, титульних аркушів та окремих сторінок видань.

Додається бібліографія, що включає перелік основних дже-

рел та літератури, використаних авторами-упорядниками під час підготовки каталогу виставки.

Висловлюємо щирі вдячність за високофахову консультацію завідувачу кафедри історії України ОНУ імені І. І. Мечникова професору В. М. Хмарському та доценту кафедри історії України Т. С. Вінцковському.

ΚΑΠΑΛΟΤ

ЛЕКСИКОГРАФІЯ І ПРАВОПИС*

Активізація національного культурного життя не могла не позначитися на актуалізації проблем унормування літературної мови та впорядкування національного словника. У 1917–1920-х рр., після виходу тлумачного словника Б. Грінченка (1907–1909), особливо нагальними стають перекладні (здебільшого українсько-російські або російсько-українські) та термінологічні словники. Українська мовознавча наука створює єдиний український правопис, покликаний бути одним із об'єднавчих чинників роз'єднаних кордонами українців.

«Визначаючи величезну могутність Слова, як знаряддя людської мислі, ми почуваємо пекучу потребу в розробленій українській... термінології», – писав П. Тутковський у передмові до проекту «Словника геологічної термінології» (К., 1923).

Перші спроби систематичної термінологічної праці в Україні можна віднести до останньої чверті XIX ст. Однак зосередження термінологічної роботи в одній установі відбулося 30 травня 1921 р., коли було створено Інститут Української Наукової Мови Академії Наук (далі – ІУНМ). Переважна більшість працівників виконували свої обов'язки

на громадських засадах. Очолював Інститут академік А. Ю. Кримський.

У 1926 р. ІУНМ уклав угоду з Державним видавництвом України на випуск 34 словників загальним обсягом понад 600 друкованих аркушів. Деякі з них устигли побачити світ. Кожний словник мав підзаголовок «проект» та містив українсько-російську або російсько-українську частину з відповідними покажчиками. У багатьох словниках подано також відповідники та покажчики англійською, латинською, німецькою, французькою мовами. Кожен термін супроводжувався рекомендованим варіантом, а також вживаними синонімами із зазначенням джерел, звідки їх було взято. Користувачам пропонувалося надсилати свої критичні зауваги та пропозиції. Планувалося по обговоренні та доопрацюванні проектів видати серію нормативних словників, що мали містити тільки рекомендовані терміни. Результати цієї роботи вражають: працівниками ІУНМ було укладено та видано 24 словники з різних галузей науки, техніки, культури.

Однак унаслідок швидкого згортання українізації усе надруковане в цій царині було знищене

* Описи видань об'єднано у підрозділи та розташовано за хронологічним принципом.

(за винятком одного-двох контрольних примірників), а колосальний матеріал для майбутніх видань – закритий від фахівців у так званих спецфондах. Більшість українських учених-термінотворців проходили незабаром за справою Спілки Визволення України як шкідники радянської влади.

Остаточний край термінотворчій роботі було покладено 1933 р. появою статті Андрія Хвилі «Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті», яка стала засадничим документом для «ідеологічно перевірених» мовознавців. Спеціальна комісія впродовж

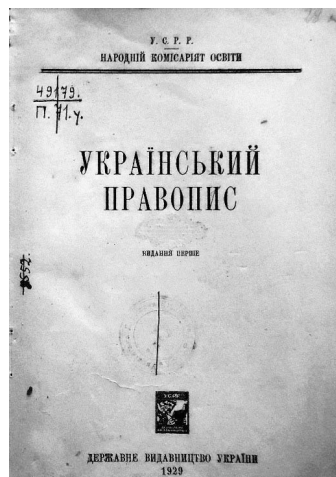
1933–1935 рр. переглянула медичну, математичну, ботанічну, фізичну та виробничу термінологію (власне, найкраще опрацьовані галузі) та підготувала 5 бюлетенів, за якими було вилучено близько половини рекомендованих українських термінів. Тим часом, результати багаторічної самовідданої праці великого колективу оголошено «буржуазно-націоналістичним шкідництвом» і заборонено. Після цих бюлетенів у 1936 р. з'явився один словник, «очищений від шкідницької термінології»*, і термінологічна робота в Україні припинилася на багато десятиліть.

1. Український правопис / Народній комісаріят освіти. – Вид. 1-е. – [Харків]: Держ. вид-во України, 1929. – [2], 103, [1] с.
28-а/87

Харківський правопис (Правопис Голоскевича, скрипниківка) – правопис української мови, прийнятий 1927 р. шляхом голосування правил на Всеукраїнській правописній конференції, яка проходила в Харкові. На конференції були присутні представники всіх українських земель, які в той час входили до складу різних держав.

Харківський правопис затвердив 6 вересня 1928 р. Народний комісар освіти Микола Скрипник, через що й інколи називають правопис «скрипниківським» або «скрипниківкою». Укладачами Харківського право-

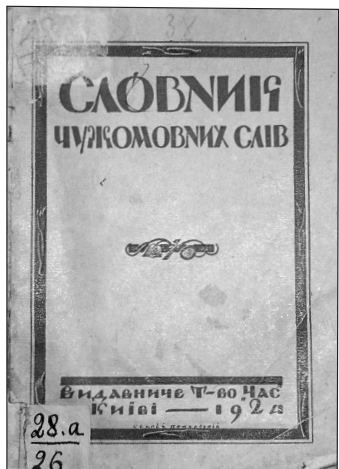
Лл. 1. Український правопис. – Харків, 1929 (№ 1). Титульна сторінка

* Словник медичної термінології / М. Киричевський та ін. – К.: Держмедвидав, 1936. – 220 с.

пису були відомі українські мовознавці та літератори. Усі подальші зміни в українському правописі за радянських часів приймалися без жодного обговорення. У 1933 р. правописна комісія на чолі з А. Хвилю переробила «Український правопис», визнавши норми 1927–1928 рр. націоналістичними.

На титульній сторінці примірника штамп «Української Державної Бібліотеки У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка», що знаходилась в Одесі. Як зазначав Б. Комаров, у 1921 р. Губполіт освіти дала дозвіл на «організацію при Українській державній бібліотеці двох філій з правом видачі книжок додому. Але у зв'язку з рядом причин співробітники прийняли рішення про об'єднання, і у вересні 1922 р. утворили Українську Державну бібліотеку У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка», що діяла до 1930 р.

ПЕРЕКЛАДНІ, ІНШОМОВНІ СЛОВНИКИ ТА СЛОВНИКИ НОВОТВОРІВ

Іл. 2. Словник чужомовних слів. – К., 1924 (№ 3). Палітурка

2. Терпило П. Словник російсько-український / П. і П. Терпило. – Вид. 2-е. – К. : друк. І. Васильченко, 1918. – 249, [1], II с.

21-б/361

Найбільший розквіт українського видавничого руху періоду визвольних змагань припадає на 1918 р. Особливо багато в цей час видавалося українсько-російських та російсько-українських словників, найпопулярнішим з яких був російсько-український словник братів Терпилів, що, за різними джерелами, перевидавався шість чи сім разів, принісши братам славу «авторів» та непоганий прибуток. Поважні українські вчені та педагоги скептично ставилися до наукової вартості більшості з цих лексикографічних видань, які, тим не менш, користувалися шаленим попитом публіки.

Власницький штамп «Władysław Pawłowski» (на титульній сторінці).

3. Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську / уклад. : П. Кіяниця, В. Лебединський, М. Могилянський [та ін.]. – К. : вид. т-во «Час», 1924. – 214, [2] с.

28-а/26

Як зазначено в передмові, «в складанні словника цього брали участь: П. Кіяниця, В. Лебединський, М. Могилянський, С. Паночіні, М. Пивоварь, Є. Плужник і Л. Савченко». Свою настанову укладачі формулюють так: «Подати загальноприступне й разом з тим стисле тлумачення чужих слів, прийнятих в мові українській». Вони зауважують, що особливу увагу приділили словам із соціально-економічної галузі,

хоча не обминули й тих, що трапляються у творах красного письменства. Різні значення слів у статтях відокремлено спеціальною позначкою. Словникові статті часто перетворюються на розлогі екскурси в історію, міфологію тощо. Написано їх якомога точніше з наукової точки зору та здебільшого в нейтральному тоні (за винятком статей суспільно-політичної тематики). Словник розраховано на достатньо високий освітній рівень користувачів.

4. Словничок «Пролетарської правди» / матеріал оброб. М. Гладкий ; перед. сл. І. Лакизи. – К. : вид-во газ. «Пролетарська правда», 1925. – 116 с.

21-6/457

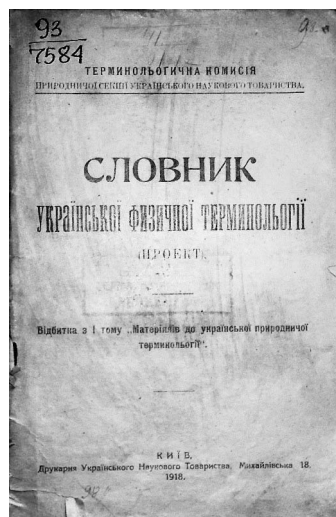
Гладкий Микола Дмитрович (1885–1942) – український мовознавець, поет. З 1920 р. співробітничав у пресі, вчителював, у 1927–1930 рр. – редактор Інституту української наукової мови ВУАН. У 1930 р. безпідставно заарештований, 1931 р. звільнений з обмеженням місця проживання.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ

5. Словник української фізичної термінології : проект / упоряд. О. Курило ; Термінологічна комис. природн. секції Укр. наук. т-ва. – К. : друк. Укр. наук. т-ва, 1918. – 133, [1] с. – Відб. з «Матеріалів до української природничої термінології» ; т. 1.

93/7584

Найпомітнішою лексикографічною працею початку ХХ ст., яка посідає вагоме місце в історії розвитку української фізичної термінології, був словник Олени Курило. Авторка акцентувала увагу на використанні народнорозмовної мови як джерела розбудови фізичної термінології, прагнучи підібрати національні відповідники до більшості чужомовних термінів і поміркувано вводячи до лексикографічної праці терміни іншомовного походження. Хоч О. Курило зараховують до етнографічної школи в мовознавстві (до представників «крайнього пуризму»), її «Словник української фізичної термінології» є результатом синтезу національних та запозичених термінів з переважанням перших похідників. Намагаючись не ламати традицій і використовувати наукові концепції галицьких учених, О. Курило долучилась не лише до практичного опрацювання фізичної лексики, а й до теоретичного осмислення засад українського термінотворення й терміновжитку.

Іл. 3. Словник української фізичної термінології. – К., 1918 (№ 5).
Титульна сторінка

6. Тутковський П. А. Словник геологічної термінології : проєкт / акад. П. А. Тутковський ; Всеукр. акад. наук. – К. : Держ. вид-во України, 1923. – Х, 201, [1] с. – (Матеріяли до української природничої термінології та номенклатури ; т. 2).

21-б/702

Штамп «Бібліотека Одеського Інституту Народн[ь]ої Освіти» (на палітурці, титульний сторінці, с. 200, 202).

7. Калинович Ф. Словник математичної термінології. Ч. 2 : Термінологія теоретичної механіки : проєкт / Ф. Калинович ; Всеукр. акад. наук, Мат. секція природн. від. Ін-ту укр. наук. мови УАН ; Мат.-природописно-лікар. секція Наук. т-ва ім. Шевченка у Львові. – К. : Держ. вид-во України, 1926. – 78 с. – (Матеріяли до української природничої термінології та номенклатури ; т. 4, вип. 2).

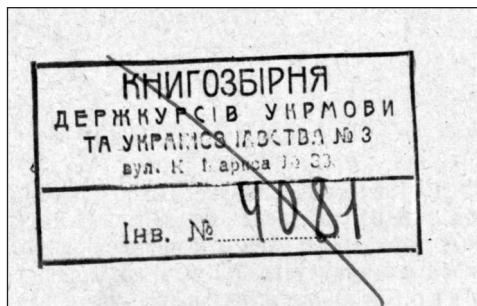
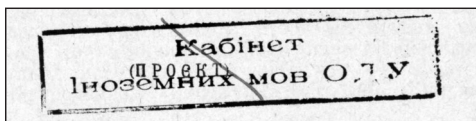
21-б/708

Штамп «Бібліотека Одеського Інституту Народної Освіти» (на палітурці, титульний сторінці, с. 1, 9, 33, 49, 65, 72).

8. Словник зоологічної номенклатури : проєкт / Укр. акад. наук, Зоолог. секція природн. від. Ін-ту укр. наук. мови УАН. – К. : Держ. вид-во України, 1927. – Ч. 1 : Назви птахів / М. Шарлемань. – 63, [1] с. – (Матеріяли до української природничої термінології та номенклатури ; т. 6, вип. 1).

21-б/703

Штамп: «Кабінет Іноземних мов ОДУ» (на титульний сторінці, с. 63); «Книгозбірня держкурсів укрмови та українознавства № 3 вул. К. Маркса № 33 Інв. № [рукописний текст:] 4081» (на титульний сторінці, с. 5, 7, [1]), «Книгозбірня держкурсів укрмови та українознавства № 3 вул. К. Маркса № 33 Інв. №» (с. 5, 7, [1]).

Лл. 4-5. Штатпи кабінету іноземних мов Одеського державного університету та книгозбірні Держкурсів української мови та українознавства в м. Одесі

9. Лоханько Ф. Словник технічної номенклатури. Мануфактурні виробництва : проєкт / проф. Ф. Лоханько ; Укр. акад. наук, Технол. секція техн. від. Ін-ту укр. наук. мови УАН. – К. : Держ. вид-во України, 1928. – [2], VII, [3], 104 с. – (Матеріали до української природничої термінології та номенклатури ; т. 14).

28/934

Штампи: «Н.К.О. Одеські Округові Державні Курси укромови та українознавства Ф. Одеса, вул. Комінтерн № 1» (на палітурці, с. [1]); «Biblioteca Universitatea din Odesa Centrala Stiintifica» (на титульній сторінці, с. 104), «Библиотека Держкурсів № 2 Інв. № [рукописний текст:] 650 (а)» (на титульній сторінці), «Кабінет Іноземних мов ОДУ» (на титульній сторінці, с. 104).

10. Полонський Х. Словник природничої термінології : проєкт / Х. Полонський ; Укр. акад. наук, Ін-т укр. наук. мови, природн. від. – К. : Держ. вид-во України, 1928. – 262 с. – (Матеріали до української природничої термінології та номенклатури ; т. 11).

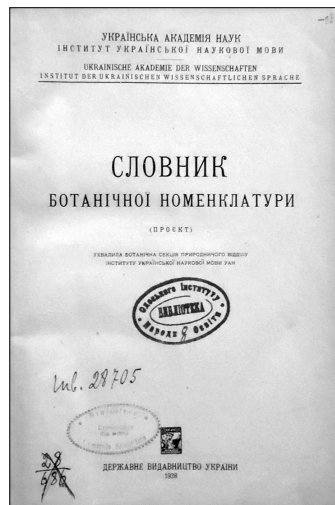
21-а/706

Штампи: «Библиотека Одесского Института Народн[ьої] Освіти» (на титульній сторінці, с. I, 1, 25, 262); «Biblioteca Universitatea din Odesa Centrala Stiintifica» (на титульній сторінці, с. 262).

11. Словник ботанічної номенклатури : проєкт / Укр. акад. наук, Ботан. секція природн. від. Ін-ту укр. наук. мови УАН. – К. : Держ. вид-во України, 1928. – XXXI, [1], 313, [1] с. – (Матеріали до української природничої термінології та номенклатури ; т. 7).

21-б/700

Штампи: «Библиотека Одесского Института Народн[ьої] Освіти» (на палітурці, титульній сторінці, с. IX, XVII, XXV, 113, 169, 313); «Biblioteca Universitatea din Odesa Centrala Stiintifica» (на титульній сторінці, с. 313).

Лл. 6. Словник ботанічної номенклатури. – К., 1928 (№ 11). Титульна сторінка

12. Словник хемічної номенклатури. Неорганічна хімія : проєкт / уклад. С. Зенкевич ; Всеукр. нарада в справі усталення хемічної номенклатури. – Харків : Держ. вид-во України, 1928. – 49, [3] с.

21-6/745

Штамп «Бібліотека Одеського Інституту Народньої Освіти» (на титульній сторінці, с. 33, [3]).

13. Словник механічної термінології. Ч. 1 : Силові : проєкт / упоряд. В. Фаворський ; Всеукр. акад. наук. – К. : Держ. вид-во України, 1929. – 165, [1] с. – (Матеріяли до української природничої термінології та номенклатури ; т. 15).

28-а/1134

РОЗВИТОК НАУКИ*

Ініціатива заснування Української академії вийшла від Українського Наукового Товариства в Києві ще у квітні 1917 р., але здійснили її лише за Української Держави (1918): на пропозицію міністра освіти та мистецтва М. Василенка була створена спеціальна комісія, яка від 9 липня до 17 вересня 1918 р. виробила законопроект про заснування Української академії, затверджений гетьманом П. Скоропадським 14 листопада 1918 р. Гетьманський уряд виділив кошти для організації перших науково-дослідних кафедр, інститутів та інших установ академії. Урочисте відкриття відбулося 24 листопада 1918 р. У перший рік діяльності Академія складалася з трьох наукових відділів: історико-філологічного, фізико-математичного і соціальних наук, які охоплювали 3 інститути, 15 комісій і Національну бібліотеку.

Більшовики, захопивши Київ, 11 лютого 1919 р. оголосили декрет про структуру та фінанси УАН. Декретом же від 14 червня 1921 р. Рада Народних Комісарів УСРР схвалила «Положення про Українську Академію наук», згідно з яким Академія визнавалася найвищою науковою

державною установою республіки і підпорядковувалася наркомату освіти. Академію було перейменовано з УАН на ВУАН (Всеукраїнська академія наук), що мало підкреслити її значення також для українців за польським, румунським та чехословацьким кордоном та декларувати намір об'єднати в рамках однієї організації наукову інтелігенцію всіх українських земель.

Більшого розмаху набрала праця ВУАН з початком українізації. Після повернення з еміграції в 1924 р. академіка М. Грушевського наукова робота гуманітарних підрозділів значно пожвавилася, стали постійно видаватись наукові збірники історичної секції, було створено науково-дослідну кафедру історії України. Вчений продовжив роботу над фундаментальними працями «Історія України-Руси» та «Історія української літератури». Таким чином, історико-філологічний відділ відігравав особливу роль у діяльності ВУАН. Вражає вже перелік прізвищ завідувачів кафедр: А. Ю. Кримський (історико-філологічна), Є. К. Тимченко (історія української мови), А. М. Лобода (української усної словесності),

* На виставці представлені головним чином видання з гуманітарних дисциплін. Описи книжок та періодичних видань об'єднані у різних підрозділах та подані хронологічно.

С. О. Єфремов (історії новітнього українського письменства), В. М. Перетц (давнього українського письменства), Д. І. Багалій (давньої історії українського народу), М. С. Грушевський (новітньої історії українського народу), О. С. Грушевський (історичної гео-

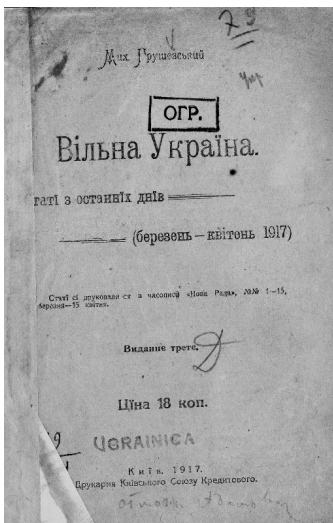
графії), Ф. І. Міщенко (візантології), О. П. Новицький (історії українського мистецтва).

Завдяки невтомній праці науковців, українська наука стала невід'ємною складовою всієї національної культури, отримала світове визнання.

14. Грушевський М. Вільна Україна : статті з останніх днів (березень-квітень 1917) / М. Грушевський. – Вид. 3-є. – К. : друк. Київ. союзу кредитового, 1917. – 16 с.

79/854

Іл. 7. Грушевський М. Вільна Україна – К., 1917 (№ 14). Сторінка з видання

Автор праці Михайло Сергійович Грушевський (1866–1934) – професор історії, організатор української науки, політичний діяч і публіцист, голова Центральної Ради (1917–1918), академік, автор понад 2000 наукових праць. На початку XX ст. М. Грушевський концептуально сформулював доктрину національно-територіальної автономії України (самоуправління шляхом створення українського сейму і національних органів управління та контролю).

На титульній сторінці примірника штампи: «ОГР.», «Ucrainica». Штмп «ОГР.» ставився на книгах, позначаючи обмеженість доступу читачів до примірника. «Ucrainica» – штмп Українського відділу Одеської центральної наукової бібліотеки, що діяв у 20-30 рр. XX ст. За словами Ф. Є. Петруня, за український фонд бібліотеки вважалися «всі книжки й рукописи, друковані й писані українською мовою, та книжки й рукописи іншими мовами, які містять у собі дані, що належать до «Ucrainica»».

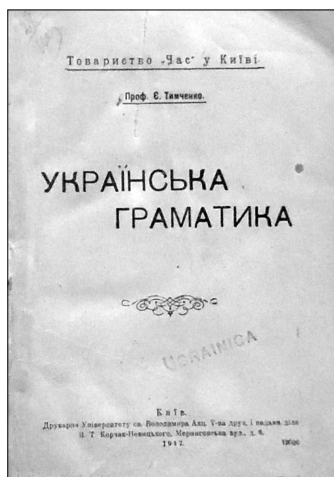
15. Тимченко Є. Українська граматика / Є. Тимченко. – [2-е вид.] – К. : друк. Ун-ту св. Володимира Акціонер. т-ва друк. і вид. діла Н. Т. Корчак-Новицького, 1917. – 168 с.

28-а/23

Євген Костянтинович Тимченко (1866–1948) – український мовознавець-україніст, перекладач, академік АН УРСР, член-кореспондент АН СРСР (з 1929 р.). Автор праць з історії української мови, підручників, а також першого перекладу фінського епосу «Калевала» українською мовою. Твором життя професора Тимченка був «Історичний словник українського язика (XIV–XVIII ст.)».

«Українська граматика» Є. Тимченка тричі перевидавалася за життя автора.

Штамп «Ucrainica» (на титульній сторінці).

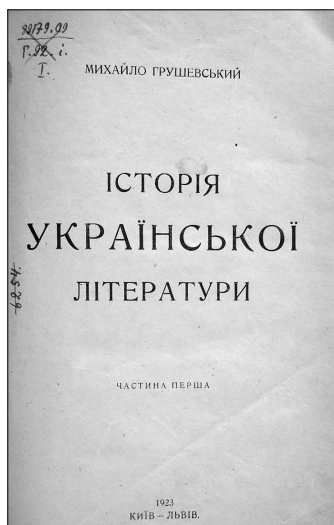
Л. 8. Тимченко Є. Українська граматика. – К., 1917 (№ 15).
Титульна сторінка

16. Клепатський П. Г. Батько нового Українського письменства Ів. П. Котляревський. 1769–1838 / П. Г. Клепатський. – Кам'янець-на-Поділля : друк. С. Тухіндер, 1919. – 31, [1] с. – (Українське видавництво в Катеринославі. Правобережна філія ; № 10).

29-а/21

Автор праці Павло Григорович Клепатський (Клепацький) (1885–1938?) – дослідник історії України середньовічної й нової доби, питань історичного краєзнавства, історіограф, джерелознавець, архівознавець, літературознавець, педагог. Навчався на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету.

Штамп «Ucrainica» (на палітурці, титульній сторінці).

Л. 9. Грушевський М. Історія української літератури. – Ч. I. – К.; Львів, 1923 (№ 17). Титульна сторінка

17. Грушевський М. Історія української літератури. Ч. 1 / М. Грушевський. – К. ; Львів : [з друк. Наук. т-ва ім. Шевченка], 1923. – 360 с.

29-а/320

Посвята автора: «Українському народови показати себе таким же сильним в ділі, яким показав у слові».

На титульній сторінці примірника Наукової бібліотеки дарчий напис: «23.VI.26 Gratis від П. О. Самулевича». Відомо, що дародавець був ректором ІНО з 1923 по 1926 рр. Під час його керівництва функціонували предметові комісії – суспільних наук, біологічна, математична, педагогічна, які займались складанням навчальних планів і програм, проблемами методики й педагогічної практики. Значно покращилась робота музеїв, лабораторій, кабінетів. Діяли керовані П. О. Самулевичем гуртки з вивчення революційного і професійного руху.

18. Слабченко М. Є. Організація господарства України від Хмельщини до Світової війни. Ч. 1 : Господарство Гетьманщини XVII–XVIII ст., т. 1 : Землеволодіння та форми сільського господарства. / М. Є. Слабченко. – [Одеса] : Держ. вид-во України, 1923. – 203, [1] с.

79-а/98

Голова соціально-історичної секції Одеського наукового товариства Михайло Єлисейович Слабченко (1882–1952) – історик і правник, академік ВУАН. Наукова діяльність М. Слабченка, обірвана наприкінці 1929 р., коли його було заарештовано, засуджено на процесі СБУ (1930) і заслано на Соловки, охоплювала майже всі періоди історії України; він – автор 13 великих праць і понад 200 наукових статей. Останні роки провів у важких злиднях. Помер просто на вулиці, поблизу пішохідного переходу через залізничні колії станції Голта 27 листопада 1952 р.

19. Кримський А. Історія Туреччини з 13 малюнками, що їх узято по-більше із стародруків XVI–XVII вв. Звідки почалася Османська держава, як вона зростала й розвивалася і як досягла апогею своєї слави й могутності / А. Кримський ; Укр. акад. наук. – К. : друк. Укр. акад. наук, 1924. – 226 с. : іл. – (36. іст.-філол. від. Укр. акад. наук ; № 10).

70/348

Агатангел Юхимович Кримський (1871–1942) – український історик, письменник і перекладач кримськотатарського походження, один з організаторів Академії Наук України (1918). Літературний псевдонім А. Хванько. А. Кримський вважається одним з найвидатніших орієнталістів в історії світової філологічної науки.

20. Слабченко М. Є. Матеріяли до економічно-соціальної історії України XIX століття. Т. 1. / М. Є. Слабченко. – [Одеса] : Держ. вид-во України, 1925. – 318 с.

79-а/100

Штамп «ОГР.» (на титульній сторінці).

21. Кравчук М. Про спосіб М. Крилова в теорії наближеної інтеграції диференціальних рівнянь = *Über eine Methode von N. Kryloff für die Integration der Gewöhnlichen Differentialgleichungen* / М. Кравчук ; Укр. акад. наук. – К. : з друк. Укр. акад. наук, 1926. – 33 с. – (Труди Фіз.-мат. від. Укр. акад. наук = *Memoires de la Classe des Sciences Physiques et Mathematiques* ; т. 5, вип. 2).

108/920

Михайло Пилипович Кравчук (1892–1942) – український математик, академік АН УРСР (з 1929 р.). Учитель Архипа Люльки – конструктора реактивних авіадвигунів, Сергія Корольова – конструктора радянських космічних кораблів і майбутнього академіка Володимира Челомея. Методи М. Кравчука використані в США, Японії та інших країнах при моделюванні кібернетичної техніки. Наукові праці М. Кравчука широко використовували американські розробники першого у світі комп'ютера.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

22. Тимченко Є. Курс історії українського язика. Вступ і фонетика : підручник у Педвузах / Є. Тимченко. – [Харків] : Держ. вид-во України, 1927. – 170, [1] с.

28/854

Штамп: «ОГР.», «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

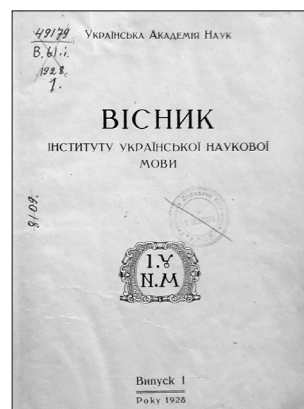
ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

23. Вісник інституту української наукової мови / ред. Г. Холодний, Укр. акад. наук. – К., 1928. – Вип. 1. – 108 с.

21-а/191

Заснований у Києві 1927 р. Вийшло два числа збірки: в 1928 та 1930 рр. відповідно. У передмові коротко викладено основні завдання, що ставилися перед виданням: допомогти широким верствам населення України, як тим, які повертаються до своєї національної ідентичності, так і тим, хто українізується, у мовних питаннях. Редактор видання – Григорій Холодний, засуджений до страти в 1938 р.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

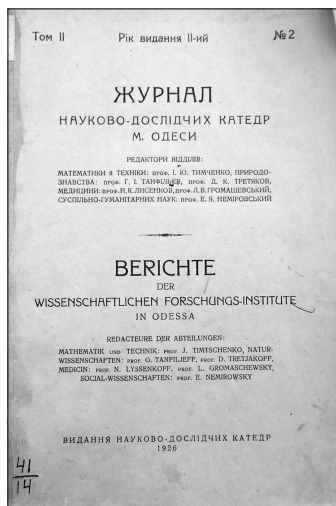
Лл. 10. Вісник інституту української наукової мови. – К., 1928. – Вип. 1 (№ 23).
Титульна сторінка

24. Журнал научно-исследовательских кафедр в Одессе = *Berichte der Wissenschaftlichen Forschungs-Institute in Odessa* / ред. : И. Ю. Тимченко, Г. И. Танфильев, Э. Я. Немировский. – Одесса, 1923. – Т. 1, № 2. – [2], 34 с.

41/14

У журнал вклеєно аркуш з приміткою: «В виду спешности печатания, настоящий выпуск выходит без участия редактора отдела».

У випуску опубліковано статті Г. Лур'є, М. Маморштейна, А. Мелика-Грабова, С. Мори́на, І. Хоменка.

Іл. 11. Журнал науково-дослідних кафедр в Одесі. – Одеса, 1926. – Т. 2. – № 2. (№ 25). Палітурка

25. Журнал науково-дослідних кафедр в Одесі = *Berichte der Wissenschaftlichen Forschungs-Institute in Odessa* / ред. : І. Ю. Тимченко, Г. І. Танфі́льєв, Д. К. Третьяков [та ін.]. – Одеса, 1926. – Т. 2, № 2. – [2], 103, [1] с.

41/14

У випуску опубліковано статті Г. І. Тіктіна, І. Я. Фааса, Є. О. Загоровського, Б. В. Варнеке, Ф. Є. Петруня.

26. Записки етнографічного товариства = *Mitteilungen des vereines für ethnographie.* – К., 1925. – Кн. 1. – 63 с.

89-а/324

Київське етнографічне товариство було засноване в 1925 р. Данилом Михайловичем Щербаківським (1877–1927). Пізніше на базі товариства було створено Всеукраїнське етнографічне товариство – об'єднання науковців, викладачів вищої школи, студентів, учителів, краєзнавців для розгортання етнографічної роботи в Україні.

27. Записки історичної і фільольогічної секції українського наукового товариства в Києві = *Mitteilungen der historischen und der philologoschen Sektion der Ukrainischen Gesellschaften in Kiew* / Ол. Грушевський, Оп. Левицький, Мих. Мочульський. – К., 1918. – Кн. 17. – 102 с.

21-а/36

Українське Наукове Товариство (УНТ) у Києві, засноване 1907 р. з ініціативи професора Михайла Грушевського (і під його головуванням) за зразком Наукового Товариства імені Шевченка у Львові з метою організації наукової праці та її популяризації українською мовою.

Товариство видавало «Записки Українського Наукового Товариства» (1908–1918 рр., 18 томів; редактори: М. Грушевський, В. Перетц, М. Василенко), у яких з третього тому з'являлися тільки праці історичної і філологічної секцій.

28. Записки історично-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук. – К., 1923. – Ч. 2–3. – 247, 136 с.

21-а/62

Впродовж 1920-х рр. особливу роль у діяльності ВУАН відігравав історико-філологічний відділ. Серед серійних видань відділу були: «Записки Історико-Філологічного Відділу» (I–XXVII; 1919–1930); науковий журнал «Україна» за редакцією М. Грушевського (1924–1930); «Науковий Збірник» Історичної Секції як продовження «Записок» Українського Наукового Товариства в Києві за редакцією М. Грушевського (XIX–XXXII; 1924–1929); науковий щорічник «Первісне громадянство», кн. I–IV (1926–1930) за редакцією К. Грушевської; «Етнографічний Вісник» за редакцією А. Лободи і В. Петрова (1–8; 1925–1929), збірник «За сто літ» за редакцією М. Грушевського (I–VI; 1927–1930). Загалом у 1923–1931 рр. з'явилися 111 номерованих збірників.

29. Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція природничо-математична. – Одеса, 1927. – № 1. – 70 с.

217/1300

При Всеукраїнській академії наук діяли наукові товариства у Харкові, Одесі, Полтаві, Дніпропетровську, Кам'янці-Подільському, Чернігові, Лубнах, Ніжині, Миколаєві, Шепетівці; поза Україною – у Ленінграді (Санкт-Петербурзі). Усі вони мали власні видання.

30. Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція соціально-історична / за ред. [М. Слабченка]. – Одеса, 1927. – № 1. – 99, [1] с.

217/1300

На титульній сторінці примірника Наукової бібліотеки прізвище редактора М. Слабченка затушоване.

На титульній сторінці примірника власницький запис: «О. Варнеке 25-2-1927 р.».

31. Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція медична. – Одеса, 1929. – № 1. – 119, [1] с.
217/1300

32. Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція педагогічна. – Одеса, 1930. – № 1. – 119, [1] с.
217/1300

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА*

У 20-30-х рр. ХХ ст. постало питання про нові методи роботи наукових бібліотек. Це питання далеко переросло вузькі спеціальні бібліотечні рамки. Саме життя висунуло його як одну з найактуальніших проблем культурного та державного будівництва. Друковані видання зазначеного періоду намагалися виокремити галузь та завдання, котрі повинна зайняти на культурному фронті наукова бібліотека.

Тенденції розвитку бібліотечної справи у світі зумовили необхідність якісних змін у роботі наукових бібліотек: з пасивних книгосховищ вирости в активно працюючі наукові установи.

Найбільші бібліотеки України ставали центрами наукових досліджень у галузі книгознавства, бібліографії, бібліотекознавства і т. д. У 20-ті рр. ХХ ст. обидві найбільші бібліотеки Одеси – Центральна наукова бібліотека м. Одеси (колишня бібліотека Новоросійського університету) та Одеська публічна бібліотека – мали блискучий склад співробітників. Цей період був воістину «золотим віком» в історії одеської бібліотечної та книжкової

справи: в Одеській публічній бібліотеці працювали О. М. Дерибас (1856–1937), М. П. Алексєєв (1896–1971), А. Н. Тюнеєва (1889–1984), а в Центральній науковій бібліотеці – Ф. Є. Петрунь (1894–1963), І. Я. Фаас (1894–1945) і О. Л. Вайнштейн (1894–1980). З ініціативи С. Л. Рубінштейна в 1924 р. в ЦНБ був організований бібліографічний семінар, який став центром її наукової роботи. Багато доповідей учасників семінару були опубліковані. Окрім того, у 1927–1929 рр. друкувалися «Праці Центральної наукової бібліотеки» (вийшло 3 томи).

Видатний діяч єврейської культури, відомий історик Саул Якович Боровий (1903–1989) упродовж майже п'ятнадцяти років був пов'язаний з бібліотекою: спершу як асистент та аспірант, пізніше як науковий співробітник і завідувач науково-бібліографічним відділом. Не буде перебільшенням твердження про те, що підготовлене С. Я. Боровим дослідження «Архівні методи в бібліотечній роботі» і його «промоційна праця» «Наукова бібліотека в сучасних умовах» значно випередили загальний рівень бібліотекознавства в країні.

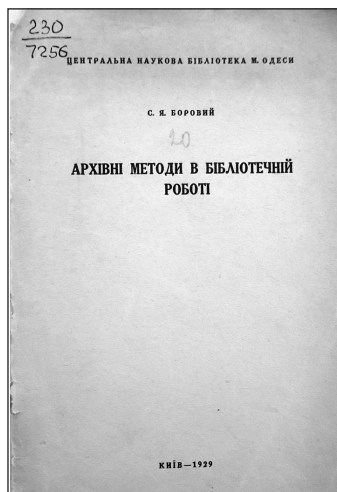
* Описи книжок та періодичних видань об'єднані у різних підрозділах та розташовані за алфавітом.

Вивченням колекції інкунабул ЦНБ успішно займався співробітник бібліотеки І. Я. Фаас. Його опис, складений на високому професійному рівні, мав служити вихідним матеріалом для зведеного каталогу інкунабул бібліотек України.

Впродовж восьми років (1922–1930) ЦНБ очолював професор кафедри філософії та психології Інституту народної освіти С. Л. Рубінштейн (1889–1960) – згодом член-кореспондент АН СРСР, академік Академії педагогічних наук. Багато в чому саме завдяки наполегливості і принциповості Сергія

Леонідовича бібліотека Воронцових залишилася в Одесі.

Представлені видання покликані відобразити самовіддану працю на ниві бібліотечної справи вчених періоду українського культурного відродження, зокрема в Одесі. Не можна не відзначити самовідданість, ентузіазм, вражаючу працездатність наших попередників, що їх вони поєднували з чудовою академічною підготовкою, компетентністю, професіоналізмом. І про це свідчать наукові публікації І. Я. Фааса, О. Л. Вайнштейна, Ф. Є. Петруня, які не втратили свого значення і донині.

Іл. 12. Боровий С. Я. Архівні методи в бібліотечній роботі. – К., 1929 (№ 33). Палітурка

33. Боровий С. Я. Архівні методи в бібліотечній роботі / С. Я. Боровий ; Центр. наук. б-ка м. Одеси. – К., 1929. – 9, [1] с.

230/7256

Саул Якович Боровий (1903–1989) – історик, фахівець із соціально-економічної історії XVI–XIX ст. У 1926 р. був прийнятий на роботу в Одеську центральну наукову бібліотеку на посаду асистента. Того ж року вступив до аспірантури з бібліотекознавства, що відкрилася при бібліотеці. У 1926–1929 рр. С. Боровий активно займався розробкою книгознавчої та бібліографічної тематики. Закінчивши аспірантуру, вчений був єдиною людиною в Україні, що мала науковий ступінь у галузі бібліотечної справи.

34. Боровий С. Наукова бібліотека в сучасних умовах = Die Wissenschaftliche Bibliothek in gegenwärtigen Bedingungen / С. Боровий; Н.К.О., Упрнаука, Укр. наук.-досл. ін-т книгозн. – К., 1930. – 67, [1] с.

230/4226

Дисертаційна робота С. Я. Борового «Наукова бібліотека в сучасних умовах» була видана окремою книгою, примірник якої представлений у каталозі.

Штамп «ОГР.» (на титульній сторінці).

35. Вайнштейн О. Л. Музей книги Одеської центральної наукової бібліотеки / О. Л. Вайнштейн. – Одеса, 1927. – 17-55, [1] с.

230/4229

36. Іван Котляревський : бібліографія, 1904–1928 / склав асп. О. М. Горещкий. – Одеса : [2-а Держдрук. ім. Леніна], 1928. – 18, [2] с. – (Пр. Одес. центр. наук. б-ки ; т. 2, вип. 2).

41/98

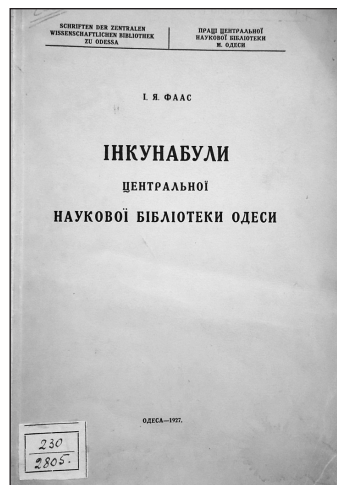
37. Одеська центральна наукова бібліотека. – Одеса, 1927. – 55, [1] с. – Зі змісту : Одеська центральна наукова бібліотека / С. Л. Рубінштейн. – С. 1-16 ; Музей книги Одеської центральної наукової бібліотеки / С. Л. Вайнштейн. – С. 17-55.

230/3774

Осип Львович Вайнштейн (1894–1980) – радянський історик-медієвіст та новіст, історіограф, доктор історичних наук (1940). Йому належить дослідження з історії Одеської центральної наукової бібліотеки. У цьому ж виданні міститься й історія Музею книги Одеської центральної наукової бібліотеки, відкритого в 1927 р., авторства С. Л. Рубінштейна. Аналізуючи музейні матеріали, дослідник у 1927 р. виділяє три відділи Музею: рукописів, друків та графіки.

38. Фаас І. Я. Інкунабули Центральної наукової бібліотеки м. Одеси : матеріали до зводного каталогу інкунабул бібліотек України = Die Wiegendrucke der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa : Materialien zu dem Gesamtkatalog der Wiegendrucke der Bibliotheken Ukrainas / І. Я. Фаас. – Одеса, 1927. – 25, [1] с. – (Пр. центр. наук. б-ки м. Одеси). – [Відб. з журн. «Бібліол. вісті» (1927, № 2)].

230/2805

Лл. 13. Фаас І. Я. Інкунабули Центральної наукової бібліотеки. – Одеса, 1927 (№ 38). Палітурка

У наведеному реєстрі інкунабул зазначаються номер за інвентарем і шифр за систематичним каталогом Центральної наукової бібліотеки. Подано посилання на основні бібліографічні підручники, каталоги деяких окремих збірок тощо. Опис подано лише для примірників, не описаних у загальних каталогах інкунабул, або тих, що відрізняються від уже описаних.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

39. Бібліологічні вісті : часопис, присвячений питанням бібліографії, бібліотекознавства, бібліофілії, видавництва та друкарства / Укр. наук. ін-т книгозн. – К., 1924. – Ч. 1–3 (січ.-берез.). – 174, [4] с.

239/842

Виходив щоквартально в 1923–1930 рр. за редакцією Ю. Меженка. Випуск «присвячується 350-літньому ювілеєві українського друку». У статтях розглядаються всі етапи, які пройшла українська книга від початків друкарства у слов'ян до оформлення книги в XIX ст. Видання містить тематичні ілюстрації.

40. Журнал бібліотекознавства та бібліографії / Всенарод. б-ка України при Укр. акад. наук. – К., 1927. – Т. 1. – 168 с.

239/1152

Виходив у 1927–1930 рр. У передмові С. Постернака зазначається: «Розпочинаючи видання цього журналу, Всенародня бібліотека України звертається з закликом до всіх наукових, державних, ВИШ'івських, відомчих бібліотек, до бібліотек науководослідних установ, організацій, товариств, музеїв, архівів, лабораторій, обсерваторій, бібліотек різних відомств, наркоматів, трестів, до всіх бібліотечних установ та організацій, до всіх окремих бібліографів та бібліотекарів – узяти якнайбільшу участь в цім періодичнім органі бібліотекознавства й бібліографії: складати до нього статті, матеріали, огляди, хронічку, рецензії, подавати свої зауваження й побажання, поширювати журнал». До випуску входять статті М. І. Сагарди, В. О. Козловського, М. Т. Хохла, Д. А. Балики, М. І. Ясинського та ін.

41. Праці Одеської центральної наукової бібліотеки = *Schriften der Zentralen Wissenschaftlichen Bibliothek zu Odessa* = Труды Одесской центральной научной библиотеки. – Одеса, 1927. – Т. 1. – 200 с., 2 іл.

41/98

«На десяти роковини революції видає Одеська центральна наукова бібліотека перший том своїх праць». До видання увійшли статті С. Рубінштейна, О. Вайнштейна, П. Бузука, М. Слабченка, М. Петринського, Ф. Петруня, К. Копержинського, С. Борового, Д. Романовського, а також бібліографічні матеріали: «Головніша література про Центральну наукову бібліотеку м. Одеси та про книжкові фонди, що є в її складі».

Штамп «Бібліографічний кабінет» (на титульній сторінці).

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА*

Розквіт української літератури модерного напрямку відбувається саме в ці буремні роки. Літератори творять у дусі імпресіонізму і неоромантизму, символізму (серед них – В. Свідзінський) і неокласицизму («п'ятірне гроно» неокласиків), експресіонізму (Т. Осьмачка) і футуризму (М. Семенко, Гео Шкурупій) або синтезують у своїй творчості одразу кілька напрямків, створюючи абсолютно новий стиль (синергетизм Миколи Хвильового). У цей час сходять зорі Павла Тичини і Миколи Бажана, а відкриттям у сфері національної драматургії стає творчість «українського Шекспіра» Миколи Куліша.

Проза революційної доби переважно далека від «чистої» епіки, бо характеризується ліричністю та родо-жанровою багатоманітністю. На перший план висуваються малі форми: з'являється чимало збірок новел та оповідань. На рівні стилі їм притаманні інтегровані форми: своєрідне переплетення рис символізму, неоромантизму, імпресіонізму та неореалізму. З середини 1920-х рр. відроджується проза великої форми, а з нею повертається епіка – оповідання Ю. Яновського, «Голубі ешелони»

П. Панча. Тематично переважає зображення сучасності, іноді з екскурсами в недалеке минуле; часто зображується село, хоча виходять твори й про післяреволюційне місто. Усе помітнішим стає жанр роману («Чотири шаблі» Ю. Яновського, «Місто» В. Підмогильного, «Доктор Серафікус» В. Домонтовича).

Микола Зеров відзначає особливу популярність творів Миколи Хвильового, яка почалася з публічного читання письменником новели «Я (Романтика)». Невловима поетичність ідіостилію Хвильового була настільки зачаровуючою, що сучасники, за твердженням професора Зерова, вдавалися не просто до наслідування, а й до прямого епігонства.

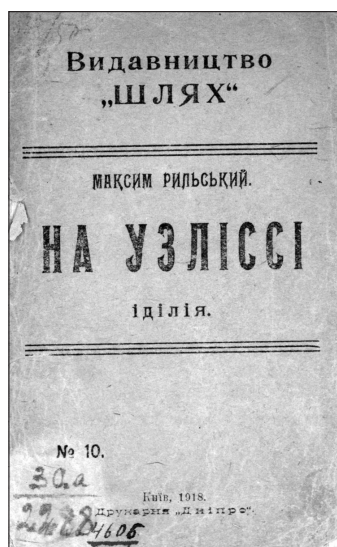
Не можна оминати вагомої ролі гумористичної прози в розвитку літератури цього епохи Розстріляного Відродження.

Що ж до художніх видань цього періоду, то, як слушно твердив С. Єфремов у 1923 р., «ще ніколи, мабуть, не було такого розмежування фізичного й ідейного в письменстві, як за наших часів. Люди справді таки розтеклися по світах, розпоширилися «по всіх країнах»... Вже одно це робить огляд теперішньої

* Описи видань у розділі розташовані за хронологічним принципом.

нашої літературної продукції річчю надмірно тяжкою. Сидячи, напр., у Києві, не все можна дістати, що виходило за кордоном, і образ по- тойбічного письменства для нас як у тумані...».

Якщо в середині 1920-х рр. такі тенденції вдалося змінити на краще, то з початком репресій та згортанням процесів українізації широка літературна комунікація стала майже неможливою.

Лл. 14. Рильський М. На узліссі. – К., 1918 (№ 42). Палітурка

42. Рильський М. На узліссі : ідилія / М. Рильський. – К. : Дніпро, 1918. – 16 с.
30-а/2288

Прочитавши дебютну збірку поета, Леся Українка сказала: «Ось хто повинен був би написати „Ізольду Білоруку!“».

Максим Тадейович Рильський (1895–1964) – український поет, перекладач, публіцист, громадський діяч, учений, академік АН України. Він належав до групи неокласиків – художньої школи українських поетів, зорієнтованої на античну класику, на продовження гуманістичних традицій європейського мистецтва нового часу. Неокласики групувалися навколо журналу «Книгар» (1918–1920), а пізніше – біля київського видавництва «Слово». До літературного угруповання входили такі поети, як М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара, Освальд Бургардт (Ю. Клен), М. Рильський.

43. Тичина П. Замість сонетів і октав / П. Тичина. – К. : вид. т-во «Друкарь», 1920. – 29, [3] с.
30-а/2312

Павло Григорович Тичина (1891–1967) – український поет, перекладач, публіцист, громадський діяч, академік АН України. Сучасник П. Тичини Сергій Єфремов так охарактеризував поета: «Тичину важко уложити в рамки одного якогось напрямку чи навіть школи. Він з тих, що самі творять школи, і з цього погляду він самотній...

Це привілей небагатьох – такий широкий мати діапазон... Поет, мабуть, світового масштабу, Тичина формою глибоко національний, бо зумів у своїй творчості використати все багате попередніх поколінь надбання... Дивний мрійник з очима дитини і розумом філософа». Василь Стус згодом напише: «Тичина – така ж жертва сталінізації нашого суспільства, як Косинка, Куліш, Хвильовий, Зеров, Курбас. З однією різницею – їхня фізична смерть не означала смерті духовної – Тичина, фізично живий, помер духовно, але був приневолений до існування... по той бік самого себе».

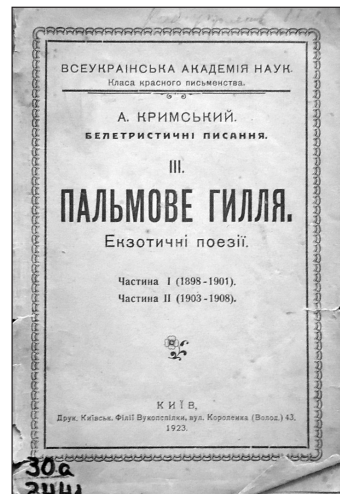
44. Тичина П. В космічному оркестрі / П. Тичина. – Харків : Всеукраїт-ком, 1921. – 16 с.
30-а/1489

45. Рильський М. Синя далечінь / М. Рильський. – К. : Слово, 1922. – 60, [4] с.
30-а/7632

46. Кримський А. Пальмове гилля : екзотичні поезії. Ч. 1–2 / А. Кримський ; Всеукр. акад. наук, Класа красного письменства. – Вид. 3-є. – К. : Слово, 1923. – 167, [1] с.
30-а/2441

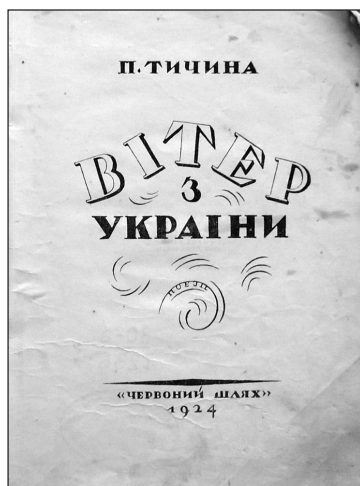
Агатангел Юхимович Кримський (1871–1942) вважається одним з найвидатніших учених-орієнталістів в історії світової філологічної науки, однак відомий він також поетичними творами на східну тематику, що увійшли до збірки «Пальмове гилля». Збірка складається з трьох книг, перші видання яких відбулися в 1901, 1908 та 1922 рр. відповідно. Примірник каталогу є перевиданням перших двох книг.

Штамп «Бібліотека Одеського інституту професійної освіти» (на титульній сторінці).

Лл. 15. Кримський А. Пальмове гилля. – Ч. 1-2. – К., 1923 (№ 46). Палітурка

47. Тичина П. Вітер з України : поезії / П. Тичина. – [Харків] : Червоний шлях, 1924. – 86 с.
30-а/7236

Лл. 16-17. Тичина П. Вітер з України. – [Харків], 1924 (№ 47). Палітурка, титульна сторінка

Микола Зеров писав про збірку: «Перед нами експансія, наступова енергія революції. Вітер з України віє на Схід і Захід, він регочеться у відповідь і спокійно-мудрому Рабіндранатові і строго-діловому заходу, що підозріло глядить крізь шкельця».

С. 1-9 примірника (присвята Миколі Хвильовому, вірш «Вітер з України») вирізано. У 1925–1926 рр. Миколі Хвильовому, окрім П. Тичини, присвячували свої твори й інші літературні класики: В. Стефаник («Межа», 1926), В. Сосюра («Час», 1926), М. Рильський («Трудні дні», 1926). «Я мовчати про тебе не мушу... О, Миколо!» – писав у вірші «Час» В. Сосюра.

Лл. 18. Штамп Української державної бібліотеки УРСР ім. Т. Шевченка

48. Яновський Ю. Мамутові бивні / Ю. Яновський. – Харків : Книгоспілка, 1925. – 77, [3] с. 30-а/1120

Юрій Яновський (1902–1954) разом із Миколою Хвильовим – один з найвизначніших романтиків в українській літературі першої половини ХХ ст. Уперше виступив з віршами українською мовою в 1924 р. (твори увійшли до збірки «Прекрасна Ут», 1927). Романтичні новели раннього періоду творчості Яновського зібрані в збірці «Мамутові бивні» (1925) і «Кров землі» (1927).

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

49. Драй-Хмара М. Проростень, 1919–1926 / М. Драй-Хмара. – [К.] : Слово, 1926. – 49, [3] с.

30-а/1121

Михайло Опанасович Драй-Хмара (1889–1939) – український поет, літературознавець, перекладач. У 1928 р. вийшов друком сонет поета «Лебеді» з присвятою товаришам, де він вжив вислів «гроно п'ятірне», який стане поетичним ім'ям для групи київських поетів-неокласиків – однієї з найвпливовіших у тогочасному літературному процесі організації. Михайло Опанасович, відомий також як обдарований перекладач, знав 19 мов. Це майже всі слов'янські (українська, російська, білоруська, польська, кашубська, чеська, сербська, хорватська, болгарська), низка давніх мов (старослов'янська, старогрецька, латина, санскрит), новітні європейські мови (румунська, французька, німецька, італійська, фінська). Останньою мовою, яку вивчав Михайло Опанасович, стала англійська.

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

50. Досвітні вогні : збірник української художньої прози від Гр. Квітки до Великої революції / уклад., авт. перед. ст. Ан. Лебединський. – [К.] : Сяйво, [1927]. – 3–507, [5] с.

30-а/7330

«Сяйво» – приватне видавництво в Києві, засноване в 1913 р. при однойменному журналі. Після заборони 1914 р. відновлене стараннями П. Ковжуна і М. Семенка в 1918 р. По націоналізації 1919 р. діяльність «Сяйва» занепадала і відродилася у 1926–1929 рр. У цей період у «Сяйві» було видано серію «Бібліотека української повісті». Вибрані твори авторів, що видавалися в зазначеній серії, увійшли й до поданої збірки.

51. Сенченко І. Із записок / І. Сенченко. – [Харків] : [3-я Держдрук. «Харків-Друк»], [1927]. – 16, [2] с. – (Б-ка журн. ВАПЛІТЕ ; № 1).

30-а/90

ВАПЛІТЕ (Вільна Академія Пролетарської Літератури) – одна з найцікавіших літературних організацій 1920-х рр. Її було створено за ініціативою М. Хвильового як альтернативу масовим і надто підпорядкованим офіційним організаціям, як лабораторію професійного удосконалення, втілення на практиці гасел боротьби за творчу якість і академізм, за європейський рівень української літератури проти масовізму, просвітництва й епігонського наслідування російської літератури. Від самого заснування ВАПЛІТЕ й однойменний журнал опинилися під пильним наглядом офіційних кіл, часопис продовжував виходити впродовж лише двох років (1926–1927). Видання творів із серії «Бібліотека журналу ВАПЛІТЕ» є рідкісними та надзвичайно цінними.

52. Дніпровський І. Заради неї / І. Дніпровський. – [Харків] : [З-я Держдрук. «Харків-Друк»], 1927. – 47, [1] с. – (Б-ка журн. ВАПЛІТЕ ; № 2).

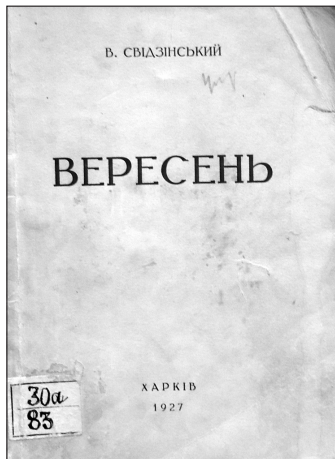
30-а/1573

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульний сторінці).

53. Копиленко О. Мати : оповідання / О. Копиленко. – [Харків] : [Урядова друк. ім. тов. Фрунзе], 1927. – 40, [4] с. – (Б-ка журн. ВАПЛІТЕ ; № 5).

30-а/1523

Штамп: «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульний сторінці).

Іл. 19. Свідзінський В. Вересень. – Харків, 1927 (№ 54). Палітурка

54. Свідзінський В. Вересень / В. Свідзінський. – Харків : [1-а друк. «Суми-Друк»], 1927. – 79, [1] с.

30-а/83

Володимир Юхимович Свідзінський (1885–1941) – український поет, перекладач, людина «тиха і непомітна як у своєму часі, так і до нині» (О. Кліпкова). «Вересень» (1927) – друга збірка поета, видання якої він здійснив власним коштом. У творчості В. Свідзінський був далекий від актуальної йому сучасності, що й зумовило негативне ставлення офіційної радянської критики до нього: «Не важко зрозуміти й те, яка класова психологія зумовлює творчість Свідзінського: ідеалістичність і пасивність, суб'єктивізм і почуття самотності могли повстати тільки на ґрунті безперспективного буржуазного світорозуміння». Це був серйозний присуд поетові, що, на думку Якова Савченка, «запізнився прийти в літературу». У реальному ж вияві це обернулося мовчанкою автора, яку своїм сучасникам він пояснював досить дипломатично: «Мою книгу «Вересень» критика полаяла за фаталізм. Я подумав, що не маю хисту і перестав друкувати. Писав лише для себе та доньки. Не писати я не міг». На початку війни В. Свідзінський (1941) був знищений НКВС (згорів у клуні разом з іншими неблагонадійними громадянами).

55. Яновський Ю. Кров землі / Ю. Яновський. – [К.] : Книгоспілка, [1927]. – [4], 7–169, [3] с.

30-а/192

56. Яновський Ю. Прекрасна Ут : морські вірші / Ю. Яновський. – [Харків] : Книгоспілка, [1928]. – 76, [4] с.

ОДЕСЬКІ ВИДАННЯ

57. Липа І. Казки про Волю. Ч. 3 : Юрасів сад / І. Липа. – Одеса : Народній стяг, [1917]. – 22 с. – (Вид. вид-ва «Народній стяг» ; ч. 7). 30-а/811

Видавництво «Народній стяг» було засноване в 1917 р. в Одесі українським комісаром Одеси, громадським і політичним діячем, письменником Іваном Левковичем Липою (1865–1923). Заклад діяв до 1918 р. (на деяких виданнях помилково зазначено датою виходу 1919 р.), випустивши за цей час 13 книжок та 7 листівок. «Народній стяг» першим з українських видавництв Одеси отримав власну видавничу марку, виконану відомим графіком Амвросієм Андрійовичем Ждахою (1855–1927).

*Іл. 20. Видавнича марка
«Народного стягу»*

58. Липа І. Лада Прекрасна : казка / І. Липа. – Одеса : Народній стяг, [1918]. – 15, [1] с. – (Вид. вид-ва «Народній стяг» ; ч. 20). 30-а/810

59. Коцюбинський М. Дорогою ціною / М. Коцюбинський. – Одеса : вид. т-ва «Укр. книжка», 1919. – 44 с. 30-а/1641

Кооперативне видавництво «Українська книжка» діяло в Одесі за французької інтервенції у 1918–1919 рр. На жаль, імена засновників закладу на сьогодні не з'ясовано. За репертуаром книжкових видань, про який можна зробити висновок з рекламних вставок у книгах, «Українська книжка» працювала в інтересах дітей та юнацтва, зацікавлених у читанні українською мовою.

Штамп «Бібліотека 1-ої Української кооперативної Просвіти імені Тараса Шевченка» (на с. 1).

60. Коцюбинський М. Пятизлотник / М. Коцюбинський. – Одеса : вид. копер. т-ва «Укр. книжка», 1919. – 15, [1] с. 30-а/8486

Штамп «Бібліотека 1-ої Української кооперативної Просвіти імені Тараса Шевченка» (на с. 1).

61. Коцюбинський М. Кров / М. Коцюбинський. – Одеса : [Перша совіська друк.], [1919]. – 16 с. – (Вид. «Видавничої комісії при Одеському секретаріаті» ; № 1).

30/1506

Видавнича комісія при Українському секретаріаті, в обов'язках якого була координація зусиль українських партій, що стояли на радянській платформі, почала свою видавничу діяльність у червні 1919 р. Достеменно відомо про випуск 16 видань та портретів Т. Шевченка та І. Франка, причому накладі видавництва виготовлялися переважно в Першій радянській друкарні, на яку було перетворено друкарню П. Ф. Францова. В останній декаді серпня 1919 р. із втратою більшовиками влади, Видавнича комісія саморозпустилася.

Штамп «Бібліотека 1-ої Української кооперативної Просвіти імені Тараса Шевченка» (на титульній сторінці).

62. Франко І. Ліси та пасовиська : оповідання колишнього повномочного : з життя галицьких селян / І. Франко. – [Одеса] : [Перша совіська друк.], [1919]. – 16 с. – (Вид. «Видавничої Комісії при Одеському Українському Секретаріаті» ; № 2).

30-а/1339

Власницький запис: «Богдан Волянський листопад 1920 р. м. Одеса» (на титульній сторінці).

63. Коцюбинський М. Дебют / М. Коцюбинський. – Одеса : [Перша совіська друк.], [1919]. – [2], 31, [1] с. – (Вид. «Видавничої комісії при Одеському секретаріаті» ; № 9).

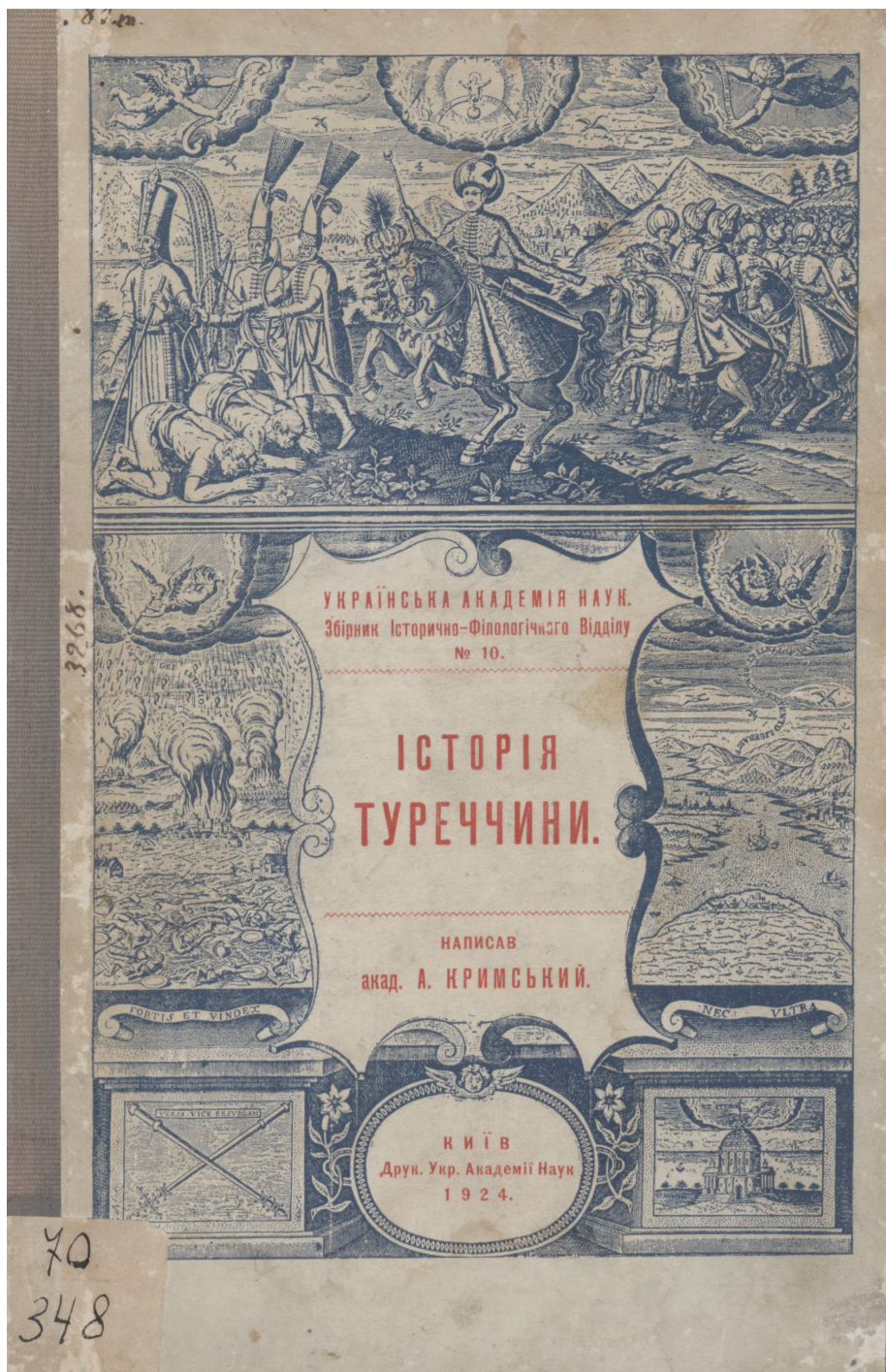
30-а/1166

Штамп «Ucrainica», «Изъ коллекции журналиста И. Бродовскаго» (на титульній сторінці).

Іл. 1. Бібліологічні вісті. — К., 1924. — Ч. 1–3 (№ 39). Палітурка.

Іл. 2. Кримський А. Історія Туреччини з 13 малюнками. – К., 1924 (№ 19). Палітурка.

Іл. 3. Тичина П. Замість сонетів і октав. – К., 1920 (№ 43). Палітурка.

ІВ. СЕНЧЕНКО

Чм

ІЗ ЗАПИСОК

ВІЛЬНА
АКАДЕМІЯ
ПРОЛЕТАРСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ

30a

90

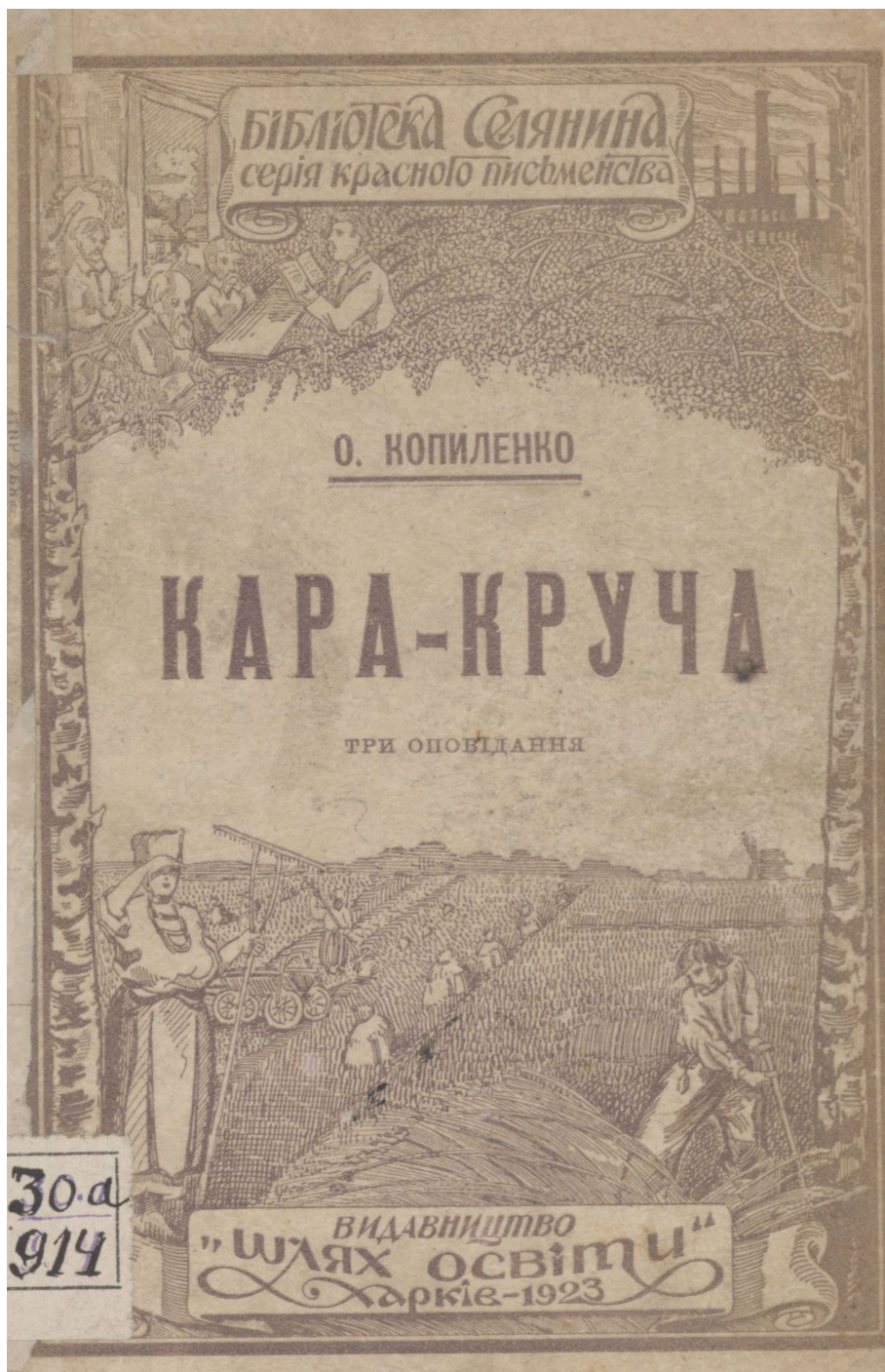
30a
90

БІБЛІОТЕКА ВАПЛІТЕ

Іл. 4. Сенченко І. Із записок. – [Харків], [1927] (№ 51). Палітурка.

Іл. 5. Семафор у майбутнє. — К., 1922. — № 1 (№ 67). Палітурка.

Іл. 6. Палітурка видання із серії «Бібліотека селянина» видавництва «Шлях освіти».

Іл. 7. Палітурка видання із серії «Бібліотека селянина» видавництва.

БІБЛІОТЕКА СЕЛЯНИНА

ОЛЕКСАНДРА СВЕКЛА

НАД ДНІСТРОМ

ОПОВІДАННЯ З МОЛДАВСЬКОГО ЖИТТЯ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНИ

Іл. 9. Ко А. Полотняні дзвони. — [Харків] [1928]. (№ 145).

Гл. 10. Бедзик Д. Цвіркуни. – Харків, 1928 (№ 147). Палітурка.

ДВОХТИЖНЕВИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ
ОРГАН ГОЛОВСОЦВІХУ, НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ОСВІТИ У. С. Р. Р.

І рік видання

1 жовтня 1923 року

число 1

ЗМІСТ: До наших молодих читачів. Спартаківські приятелі — брати та вороги. По Радянському Союзу. За кордоном (події в Німеччині, землетрус в Японії і т. ін.). Шануймо природу, ліси — Ю. П.; У вирії — Юр. Бузини; Крег — С. Томпсона; Як люде навчилися літати в повітрі — Платонова; На скляному заводі — Юл. Даниліва; Перша сокира-зброя — Уельса; „Розумна бабуся“ — п'єса — В. Муринця; Про фізичне виховання — Мих. Марусика; Що читати? (Уп. Синклер. Цікаві книжки); В часі спочинку. Почта. Сб'яни. Метрична система міри й ваги — М. Б. ■ ■ ■ Вірші всі — виключно дитяча творчість.

Малюнки — художників: Страхова, Мартинова, Каплана, М. Погрібняка, з фотографій.

ДО НАШИХ МОЛОДИХ ЧИТАЧІВ

то з вас не помічав отакого в природі: в літню добу ось довго немає дощу; немає тиждень, ну, ще нічого, немає два — гірше, немає вже й місяць. І — лихо, що починає діятися в природі?.. Ячмені підгорають, жовкнуть, жито, пшениця —

так само. Трава по лугах вигорає, листя на дереві повисне, не тріпотить, коли вітрець пробіжить, а лише в'яло відмахнеться — геть, мовляв, не до тебе!

Все стає сірим, квіти наче позникали, не побачиш гордої головки волошка, дзвіночка.

Люде ще сіріші. Багато праці вклав селянин в землю і бачить, що ось-ось загине

ця праця, і думки про голод, нестатки, убожество — все більше й більше починають снуватися в його голові.

Тяжко в таку пору бувати в полі, лісі, саду, тяжко і між людьми.

А чи помічали ви, молоді товариші — що бувало далі? Дош таки збирається. Ось далеко на обрії скупчуються хмарки і стільки очей глядять на них з чеканням — іноді з заздрістю — бач, людям везе, а у нас ні. Та ось таки і дош прийде. І найчастіше трапляється, що після спеки та така буря дошова вдарить, з громом блискавкою, вітром. Люте злива, напуває суху землю, ллє без перестанку воду, що вже люде кажуть „ну й дош, як із відра“ — а тій землі нещасно — сухій все мало, все п'є, п'є. Та ось уже стоять калюжі, вже вода весело збігає в ярочки, іноді робить бурхливі

31
498

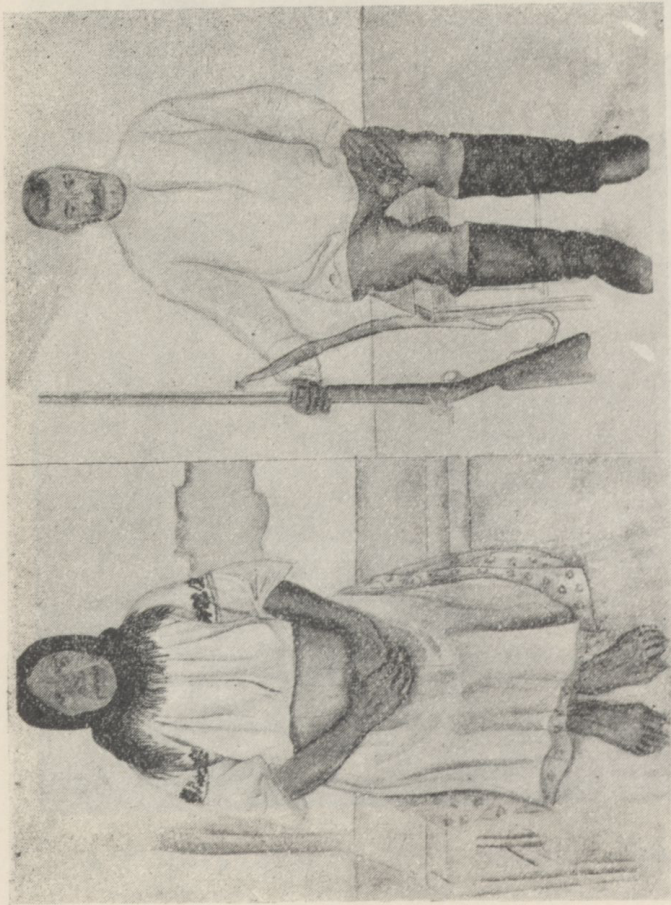
ЖОВТЕНЯ

Іл. 12. Жовтень. – Харків, 1928. – Р. 1. – № 1 (№ 167). Палітурка.

Іл. 13. Франко І. Мурко й Бурко. – К., [1928] (№ 172). Палітурка.

А. М. Комашка.

Селяни.

Іл. 14. А. М. Комашка «Селяни». Ілюстрація з «Каталогу Першої всеукраїнської виставки художників Червоної України» ([Харків], 1927) (№ 72).

О. С. Судомора.

Земні блага.

Іл. 15. О. С. Судомора «Земні блага». Ілюстрація з «Каталогу Першої всеукраїнської виставки художників Червоної України» ([Харків], 1927) (№ 72).

1923г. № 2/3

РІК ВИД.
ПЕРШИЙ.

№ 2-3 КИЇВ 1924 Р.

ДВОХТИЖНЕВИК

БАРИКАДИ ТЕАТРУ

ПРЕМ'ЄРА

МАШИНОБОРЦІ

6-го і 8-го Січня

Неділя і Вівторок

ПРЕМ'ЄРА

ТЕАТРАЛЬНИЙ № 4.

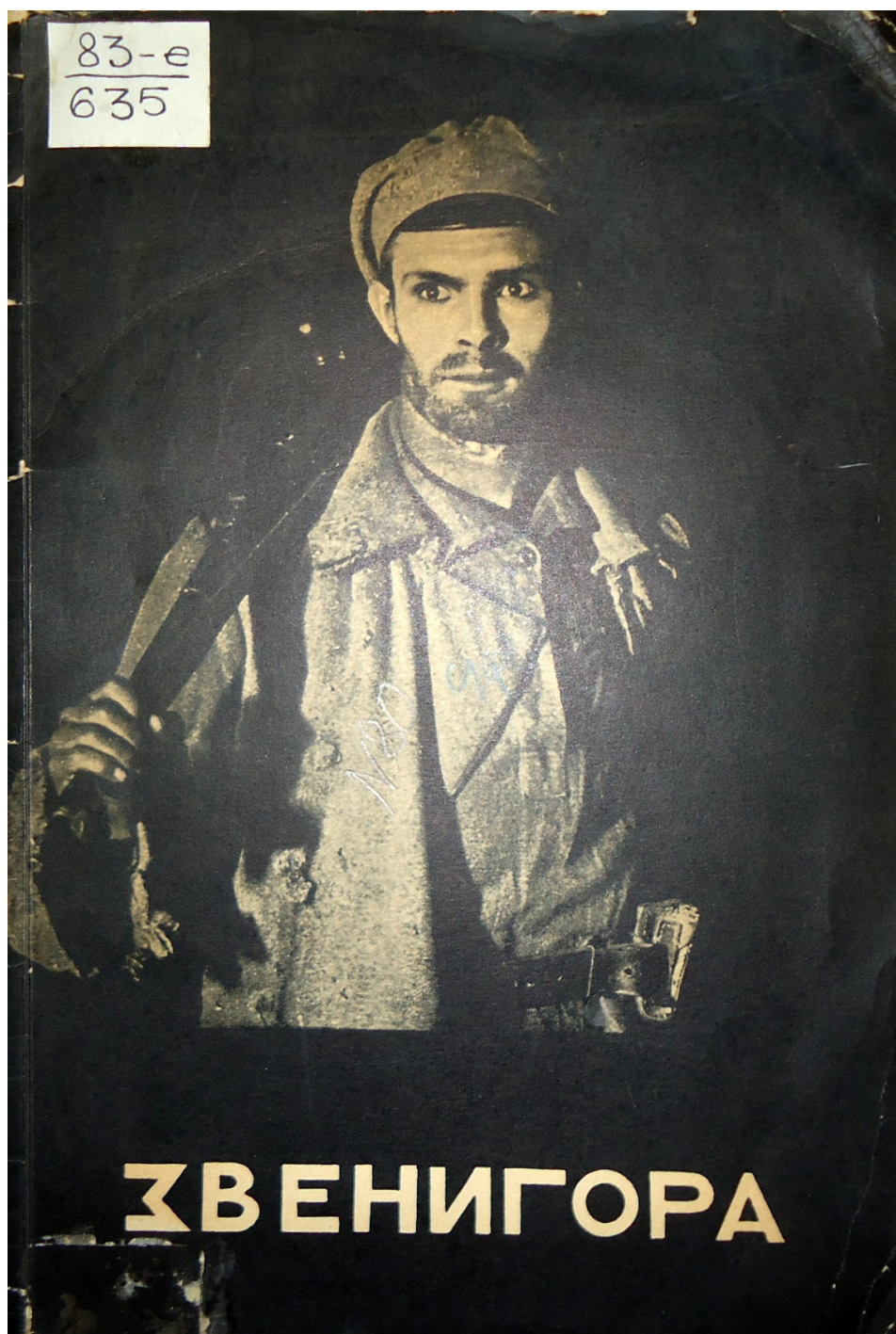
ПОСТА-
НОВКА
ЛОПА-
ТИНСКОГО
УЧАСТЬ
БЕРЕ
ВСЯ
МАЙ-
СТЕРНЯ

С	9	Середа	ДЖІММІ ГІГГІНЗ	21	РАЗ
і	10	Четвер	НОВІ ІДУТЬ	6	
ч	12	Субота	МАШИНОБОРЦІ	3	
н	13	Неділя		4	

83-В
164

П-139

Лл. 16. Барикади театру. — К., 1923. — № 2-3 (30 груд.) (№ 95). Палітурка.

Іл.17. Звенигора. – К., 1928 (№ 71). Палітурка.

Гл. 18. Кіно. – К., 1925. – № 1 (№ 73). Сторінки видання.

МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ПЕРЕСУВНИЙ РОБСЕЛЬТЕАТР В ОДЕСІ

В грудні місяці 1925 року при Одеській Окрполітосвіті організовано пересувний робітничо-селянський театр за проводом інструктора художньої освіти Л. Предславича й за режисурою Ір. Ефіменко та Д. Козачківського.

політосвітньої роботи на селі, зв'язуючися на місцях з політосвітустановами та місцевими партійно-радянськими та громадськими організаціями. Подаючи організаційні інструкції через бесіди та практичну роботу місцевим драмгурткам,

Пересувний робітничо-селянський театр на Одещині.

Репертуар театру: „Овеча криниця“, „Гайдамаки“, „97“, „Комуна в степах“, „Вій“, „Сорочинський ярмарок“, „Любов і дим“. Всі п'єси пророблено спеціально для села, деякі зі значними текстуальними змінами. Крім цього, театр виготовив спеціальний випуск живої газети з черговими кампаніями та місцевими матеріалами.

Пересувний робітничо-селянський театр — перша на Україні спроба такого роду організації, цікава, головним чином, тим, що провадить працю за безпосереднім керівництвом Політосвіти і доглядом сельметодсекції кабінету Політосвітчика. Театр не обмежується тільки постановочною роботою, а являється органом живої

робсельтеатру щільніше зв'язуватиме їх з загальною роботою політосвітніх органів.

Крім цього, театр працюватиме над вивченням села та збиранням матеріалів про новий побут.

Пересувний робсельтеатр виїхав на села 8 цього січня й має подорожувати до жнив. Пересувається театр з власним повним устаткуванням сцени та убраннями й реквізитом на 8—10 підводах.

За перший місяць подорожі виставлено 22 вистави й пропущено 10.000—11.000 глядачів, з них по-над 40% — незаможників та батраків — безкоштовно. Та ще впоряджено три безкоштовних вистави для допризывників під час збору та на Ленінські дні.

Що вишен?

Мис. Сторони.

ОСТАП ВИШНЯ

ГУМОРЕСКА

Розкажу я, брати, вам, чого ніщо не так швидко й не так поношувалося в квітці театральна справа на Україні наші Радиславів...

Ширитися-то вона ширитися, та не так, як би нам хотілося... А нам-би хотілося, щоб у кожного села, при кожному селянському будинку, при кожному хаті читальні, а то й просто собі при просторій куліні—та був би хороший драматичний гурток, змуги, витриманий, солідний...

Щоб так грав, щоб так грав. ?! Одне слово, ви самі знаєте, щоб як він грав. А от послушайте, чого...

Розкажу я вам, брати, про випадки з власної практики. А власна практика в мене була, бо нема-ж на Україні такої людини, щоб у «театрі» не грали, і не так просто собі грали, а грали «найкраще од усіх»...

І я грав... І, само собою розуміється, «найкраще од усіх»...

Діло було може давно, а може й недавно. Заслухали ми аматорський гурток... Артисти всі такі, що «дай тільки показати»...

Було, Терешко приїде до школи, де ото ми збиралася стаме серед хати й каже: — Я їм як заграю, так, їй-же богу, як Садюкський! От подкажіть!

Та всі ми були такі, що... Та куди там?!

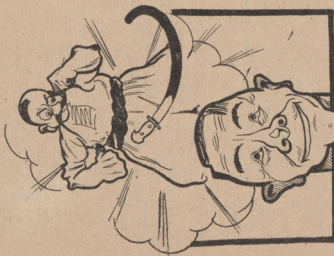
Сидиш у школі, доки ото вчителька приїде (а вчителька в нас за режисер була) й подумає:

— Ох, і вуса-ж намалюю! А сорочку яку надіну, та сині штани, та червоний пояс? !. Куди ото Терешко заграє? ! Я їм як заграю? !

І артисти так-ж, як і ми: хороші... Сидять, насинія лускають, перешиптуются одна з одною... Дивляться на Терешку чи на когось з нас, а з очей так і стрібає:

Поческа! Поческа! Ось я як вип'яжусь! Ось я як увігваюсь! Буде тоді тобі Садюкський!!

Довго ото ми так ходили, обговорювали все... П'єс читали. П'єс у нас не було, так учителька до міста по них послала...

СІЛЬСЬКИЙ ТЕАТР

21

Приїхали п'єси.

Поприїхали ми до школи, аж тримати всі...

Показує вчителька п'єси: «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці!», і «Невольник».

— Почнемо, — каже — з «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці!». Це — дуже хороша п'єса... Маруся тугіть Грицька, а сама співає... І Хома зарізується...

Дуже хороша п'єса...

Прочитала вона нам ту п'єсу... П'єса така дуже хороша... Про любов...

А що вже роль? Особливо для Грицька й для Марусі...

А от як-би мені Грицька... думаю собі.

А Одарка Перепеліна прислухалася до мене, та:

— Я, Марусю, гратиму, а ти Грицька! От як заграємо?!

Тільки, а так тільки, щоб губами не наспиралася... Губи ніби до губ, а щоб «імок» — так щоб не зовсім... Добре?

— Добре, — кажу...

— Так ти-ж динься!

— Ну, йдть, — каже вчителька, — додому, а завтра приходьте, ролі будемо розподіляти...

Цілу ніч не спав я, все думаю, які вуса я намалюю... І як ото очі ті обмалювати, щоб великі були, великі... І ото думаю собі, як я падатиму, коли мене вже Маруся отруїть...

Витягнусь, думаю собі, все витягнусь, так ніби мене прачем узало, праву ногу підігну, вона задрижить, як у корчах, а я так жалісно-жалісно до Марусі:

— Марусе! Що ти зробила?!

І вмиру...

А заспаючи, так кулаком під рідном нхвалює:

— Підкажіть, — мовлю, — Я вам заграю!

Другого дня були в школі ми всі дуже зарані, ще вчителька й пообідати не встигла...

Ходимо, один на одного поглядимо й ніхто нікому нічого не говоримо.

— Все одно, я Грицька гратиму, — кожний сам собі думає...

— Все одно, я Марусю гратиму, — кожна сама собі думає...

Вийшли вчителька...

— Ну, хлопці й дівчата, давайте будемо ролі призначати... Марусю, значить, гратиму я...

Здох я на Одарку на Перепеліну:

От тобі, думаю, й «даю так щоб і не зовсім»...

А дівчата всі так ніби ото бджоли, коли на них дімом пхують... Голови в пасці повтітали й на керести собі дивляться...

— А от ти, Одарко Перепеліно, — вчителька до Одарки, — Даринку гратимеш...

Ролі невдалі, ти з нею й управившись, як саля...

Дивлюсь: сопє, сопє, сопє моя Одарка... А потім:

Не гратиму я... Мати казали, конопа до посту щоб дозріла...

ТЕАТР-МУЗИКА-КІНО

ТИЖНЕВИК
ВИХОДИТЬ ЩО ВІВТОРКА

ПРОГРАМИ

„БЕРЕЗІЛЬ“

- 24/XI—Комуна в степах
25/XI—Жакерія
26/XI—За двома зайцями
27/XI—Жакерія
28/XI—Пошилися у дурні
29/XI—Жакерія (вечір)
За двома зайцями (ранок)

ОПЕРА

- 24/XI—Борис Годунов
25/XI—Пиковая дама
26/XI—Борис Годунов
27/XI—Аида
28/XI—Фауст
29/XI—Пик. дама (утр.)
Нерон (вечер.)

—◁▷—

ТЕАТР „БЕРЕЗІЛЬ“

Степан Шагайда в ролі Сірого Вовка („Жакерія“).

ЛІБРЕТО

ДРАМА

- 24/XI—Брат Нарнома
25/XI—Гроза
26/XI—Лукреція Бордж.
27/XI—Брат Нарнома
28/XI—Загов. Императ.
29/XI—Дур. Бурд. (утр.)
Проституція (веч.)

„КУНСТ-ВИНКЛ“

ЕЖЕДНЕВНО
с 24 по 29 ноября
Дос мейдл фун гас.

ТЕАТР САТИРЫ

ЕЖЕДНЕВНО:

- 1) Антанта в Китае.
- 2) Блуждающая совесть.

—◁▷—

ЦИРК

Ежедневно 18 №№ циркового искусства.
Бр. ЕФИМОВЫ—ДОНАТО.

24/XI—30/XI—1925 р.

№ 1-й.

83¹/₂

172

05
р. 36.

№ 1 Жовтень 1927

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

ж у р н а л л і в о ї
ф о р м а ц і ї м и с т е ц т в

Д Е Р Ж А В Н Е
В И Д А В Н И Ц Т В О У К Р А Ї Н И

журнал лівої
формації мистецтв
№ 1 Жовтень 1927

КОМУНІЗМ
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ
ІНДУСТРІАЛІЗМ
РАЦІОНАЛІЗАЦІЮ
ВИНАХІДНИЦТВО
ЯКІСТЬ
ЕКОНОМІСТЬ
СОЦІАЛЬНУ ВИТРИ-
МАНІСТЬ
УНІВЕРСАЛЬНУ КОМУ-
НІСТИЧНУ УСТАНОВІ

МИ ПРОТИ:

НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБМЕ-
ЖЕНОСТІ
БЕЗПРИНЦИПНОГО УП-
РОЩЕННЯ
БУРЖУАЗНИХ МОД-
АМОРФНИХ МІСТЕЦЬ-
КИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
ПРОВІНЦІАЛІЗМУ
ТРЬОХПІЛЬНОГО
ХУТОРЯНСТВА
НЕУЦТВА
ЕКЛЕКТІЗМУ

NEUE GENERATION

Іл. 23. Нова генерація. – Харків, 1927. – № 1 (№ 68). Титульна сторінка.

ГЕТЬ НЕПИСЬМЕННІСТЬ!

Щотижнева газета. Ціна № 4 коп.
На місяць—15 коп. На рік—1 карб. 50 коп.

№ 18. 20 листопаду 1924 року.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
Харків, Артемова вулиця № 29, кім. № 6

Могутній вал натиску Жовтневої революції аж до самих глибин струхнув підвалини капіталізму в усьому світі.

За сім років.

Сім років минуло вже, як трудящі взяли до своїх рук владу. Сім років традиції ведуть уперту боротьбу за поліпшення свого життя.

І наслідки цієї боротьби в усіх перед очима. Трудящі упорались зо всіма своїми ворогами, що збройною силою намагались повалити нас. Упертою працею ми знищили руїну, відбудували зруйноване війною господарство, пустили в ход заводи й фабрики. Налагодили наші залізничні. Утворили міцну грошову систему. Підвищили здобуток заліза, вугілля, солі.

І все це було зроблено трудящими під проводом невтомних керівників та проводирів славної Комуністичної партії.

За цей час усі революційні події показали робітникам та селянству, що комуністична партія щиро дбає про їхні інтереси.

Вперше в історії боротьби класів і народів пригноблени перемогли гнібителів, і сьогодні можна сміливо сказати: „хто був нічим, той став усім“.

Під час рабства та пригноблення трудящих, наша партія кинула гасло: „вся влада Редам“, і під цим гаслом трудящі нашого Союзу відкрили всьому людству шлях до праці, братерства та миру.

Визволення пригноблених нашої країни стало для всього людства світаном промінем надії на визволення.

Тепер на терені нашого Союзу в 7-мі роковини Жовтневої революції, селянство з таким напруженням, як і пролетаріат, відновлює своє господарство і пермагає на цьому шляху всі перешкоди.

Партія, пролетаріат і селянство в 7-мі роковини Жовтневої революції, згадавши тяжкі уроки минулого, можуть також святкувати величезні досягнення в усіх галузях життя. Ми можемо сміливо дивитися вперед і робити далі своє велике діло об'єднання всесвіту на підставі братерства й рівності.

На шляху радянського будівництва на Україні за 7 років.

ДОЛЯ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В РОСІЇ ТА НА УКРАЇНІ МАЄ МІЦНИЙ ЗВ'ЯЗОК З ДОЛЕЮ РЕВОЛЮЦІЇ СВІТОВОЇ.

ЖОВТНЕВА РЕВОЛЮЦІЯ—ЦЕ БУЛО ЯВИЩЕ, ЩО НЕ ОБМЕЖУВАЛОСЯ ОДНІЄЮ ТІЛЬКИ КРАЇНОЮ.

ЖОВТЕНЬ В РОСІЇ ТА НА УКРАЇНІ БУВ ЛИШЕ ПОЧАТОК ЖОВТНЯ СВІТОВОГО.

ПЕРЕМОГА ПРОЛЕТАРІАТУ В НАШІЙ КРАЇНІ НАДАЛА НОВИХ СИЛ СВІТОВОМУ РУХОВІ.

Рік видання 1-й.

№ 15.
1-го Серпня 1927 року.

Адреса: Харків,
Катедральний Собор.

ЗМІСТ: 1. Іван Вишенський.—Прот. П. Антонович. 2. Про релігію (Кінець). § II.—Прот. М. Цвітківський. 3. Покровський Собор у м. Харкові.—П. Жовтовський. 4. Про існування Бога каже природа. II.—Свящ. Н. Головатий. 5. Хроніка. 1. Всеукраїнська Предсоборна Нарада. 2. Наше сектанство.

І. Іван Вишенський.

В часи церковної сучасної смути, часи розподілу православних на окремі угруповання, ворожі одне одному, в часи зростаючого щораз більше безвір'я,—мимохіть згадується могутня постать афонського ченця Івана Вишенського, що за 300 літ до наших днів з силою та надхненням біблійного пророка виступив проти неладів, які запанували було в Українській Церкві наприкінці XVI та на початку XVII століття. То були часи так званої церковної унії, яку, силоміць нав'язував українському народові польський уряд, маючи на меті ополучити українську народню масу, об'єднавши її спочатку під зверхньою владою Римського Папи. Справу підкорнення українського народу під п'яту Риму—повели зверху, з церковних верхів, не питаючи про згоду на це низів і навіть середніх верств суспільства. Різними заходами вище православне духовництво було доведено до такого скрутного становища, що єдиним виходом для нього було приєднання до католицької церкви шляхом унії, тобто посередньої віри межі чистим католицизмом та правосла-

вієм, придуманої для того, щоб прібстий темний нарід не помітив різниці межі тим що було і що заводилося наново. Унія заховувала непорушними церковні обряди, таїнства, мову богослужіння і т. і., а вимагала лише поминання Папи як голови Церкви.

Поскільки унія не ламала догматів, ні навіть обрядів, визнаючи їх рівночасними, а було добровільною згодою рідних сестер—православної грецької та католицько-римської Церков, вона викликала до себе співчуття з боку навіть таких стовпів православ'я, як князь Константин Острожський, який вимагав лише згоди на унію східних патріархів. А православні владки, до того часу безправні, понижені, упосліджені, не мали сили волі втриматися від бажання дати одсіч мирському елементові, який у особі братств докучав їм (чого католицизм не знало), а з другого—втриматися від спокуси порівнятися в правах з вельможними католицькими єпископами, які засідали у Сеймі та в Сенаті, та були взагалі великими персонами у Польщі. Більшість православних владик

Ил. 26. Безвірник. — К., 1923. — № 2 (№ 112). Ілюстрація з видання.

ЛІТЕРАТУРНІ АЛЬМАНАХИ*

Початок 20-х рр. ХХ ст. ознаменувався появою великої кількості літературних угруповань, які прагнули самовиявлення і творчої свободи. Серед них неокласики, Аспанфут (Комункульт, Нова генерація), Плуг, Гарт, ВАПЛІТЕ (Пролітфронт) та інші численні літературні організації та гуртки. Цілком природно, що члени цих угруповань гуртувалися довкола літературно-мистецьких журналів та альманахів, які слугували своєрідними друкованими трибунами для виголошення розмаїття мистецьких поглядів та літературних надбань художників слова.

Ще до 1920-х рр. у Києві оформилася група неокласиків з нечисленного складу талановитих та високоосвічених поетів і науковців: М. Зерова, П. Филиповича, М. Драй-Хмари, М. Рильського, Ю. Клена.

Шукають форми організації й футуристи на чолі з Михайлом Семенком: почавши з назви «Флямінго» (1919), змінюють її декілька разів і в 1927 р. виступають під назвою «Нова генерація».

Першим же офіційним літературним угрупованням, що виникло в Україні цього періоду, було

об'єднання письменників-вихідців із села «Плуг» (1922). Ініціаторами його створення були С. Пилипенко, А. Панів, І. Сенченко, Г. Коляда, І. Шевченко. Це була масова організація, до якої поруч із талановитими письменниками входило чимало літературно не підготовленої молоді, не наділеної мистецькими здібностями. Саме тому «плужанство» стало синонімом літературної провінційності.

Об'єднанням пролетарських письменників міста стала організація «Гарт», що теж виділялася неоднорідним складом. Наприкінці 1925 р. в Харкові утворюється ВАПЛІТЕ – Вільна академія пролетарської літератури.

Між окремими угрупованнями та об'єднаннями різних напрямів велася полеміка, часом гостра та неперебірлива, причому стосувалася вона не лише мистецьких, але й політичних питань. Особливо гостро літературна дискусія 1925–1928 рр. зачепила ВАПЛІТЕ та М. Хвильового зокрема. Спільне розуміння завдань і спрямування української літератури витворилося між ваплітянами та неокласиками: непідлеглість «пролетарському» диктатові, орієнтація

* Описи видань у розділі розташовано за хронологічним принципом.

на високі досягнення європейської літератури та мистецтва. Однак бій за майстерність у літературній творчості, очолений М. Зеровим та М. Хвильовим, закінчився трагічно. Українське письменство було тотально винищене. Ті ж, хто залишився в літературі, змушені були змиритися з роллю співців нового життя на одностайно схвалений мотив.

64. Промінь : тижневик літератури, науки, мистецтва й громадського життя / ред. Л. Со-логуб. – М., 1917.

1917. – № 1-2 (14 січ.). – 32 с.

1917. – № 3-4 (березіль). – 32 с.

31-a/13

Тижневик виходив у Москві наприкінці 1916 – на початку 1917 рр. У «Промені» друкувалися Сергій Єфремов, Дмитро Дорошенко, Олександр Олесь, Павло Тичина, Григорій Чупринка та ін. З другого номера адреса редакції: Поварська, 7.

Іл. 21. Промінь. – М., 1917. – № 1-2
(№ 64). Сторінка видання

65. Мистецтво : літературно-мистецький тижневик Української секції Всеукрліткома / ред. : Г. Михайличенко, М. Семенко. – К., 1919. – Ч. 1 (трав.). – 38 с., 4 арк. іл.

31-a/15

Літературно-мистецький тижневик Української секції Всеукрліткома (1919, ч. 1-4), літературно-мистецький тижневик Відділу мистецтв при Наркомпросі (1919, ч. 5/6; 1920, ч. 1). Перший номер за 1919 р. вийшов за спільною редакцією Ігната Михайличенка та Михайля Семенка. В 2-5/6 номерах за 1919 р. відповідальний за «редакційну колегію» Михайль Семенко, а в ч. 1 за 1920 р. він же – редактор. Числа 3-5/6 (1919), ч. 1 (1920) оформлені Георгієм Нарбутом.

66. Шляхи мистецтва : місяшник / ред. : В. Блакитний, Г. Коцюба. – Харків, 1921 – Ч. 1. – 62, [2] с.

31-a/113

«Шляхи мистецтва в Харкові мають поганенький папір, але видані з мистецьким смаком», – зазначав М. Галущинський у 1922 р.

«Шляхи мистецтва» – літературно-мистецький журнал Всеукраїнського державного видавництва. Від другого номера – орган мистецького сектора Головополітосвіти УСРР. Виходив у Харкові від лютого 1921 р. до лютого 1923 р. (5 чисел).

Головні редактори Василь Блакитний і Гордій Коцюба, згодом – Володимир Коряк. У «Шляхах мистецтва» знайшли відображення напрямки розвитку української літератури на порозі її «советизації». У характеристичних для того часу дискусіях Іван Кулик, відкидаючи реалізм, відстоював «психологічний імпресіонізм», Майк Йогансен уважав головним напрямом переходної доби конструктивізм, а Валер'ян Поліщук – революційний романтизм, який мав поступово перейти в неореалізм революційного змісту. Але вже й тоді почала зароджуватися специфічно радянська літературна термінологія: монументальний, пролетарський тощо реалізм (Михайло Доленго та ін.). Тоді ще не поділені між літературними організаціями, у «Шляхах мистецтва» брали участь усі найвизначніші письменники того часу. Значне місце на сторінках видання приділялося критиці.

67. Семафор у майбутнє : апарат панфутуристів / ред. М. Семенко. – К., 1922. – № 1. – 55, [1], 8 табл.

31-а/98

Літературний збірник (альманах), орган Асоціації панфутуристів – Аспанфут, виданий 1922 р. в Києві, з панфутуристичним маніфестом Михайля Семенка та статтями і творами Гео Шкурупія, Юліана Шпола, Олекси Слісаренка, Мирослава Ірчана, Миколи і Марка Терещенків, Василя Десняка та ін. Продовженням «Семафора у майбутнє» був «Жовтневий збірник панфутуристів» (1923).

Творчість епатажного редактора альманаху Михайля Семенка (1892–1937) не завжди знаходила схвалення серед сучасників. Зокрема, іронічним до неї було ставлення київського неокласика Миколи Зерова: «Елементарність змісту і форми вражаючи, зворушуючи навіть...».

68. Нова генерація : журнал лівої формації мистецтв / ред. М. Семенко. – Харків, 1927. – № 1 (жовт.). – 79, [1], 4 арк. іл.

83-в/195

«Ми за: комунізм, інтернаціоналізм, індустріалізацію, раціоналізацію, винахідництво, якість, економність, соціальну витриманість, універсальну комуністичну установку побуту, культури, наукотехніки, ліве мистецтво. Ми проти: національної обмеженості, безпринципного упрощенства, буржуазних мод, аморфних мистецьких організацій, провінціалізму, трьохпільного хуторянства, неучтва, еклектизму» (3 титульної сторінки журналу).

«Нова генерація» – назва журналу і групи українських футуристів. Журнал виходив з жовтня 1927 до грудня 1930 рр. у Харкові. Навколо журналу організувалася,

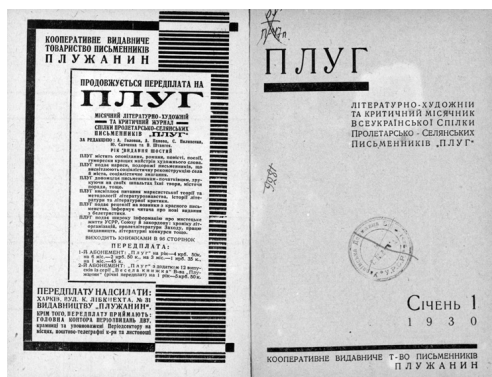
як тоді говорили, «лівоінтелігентська» «дрібнобуржуазна» група письменників (Гео Шкурупій, Дмитро Бұзько, Леонід Скрипник, Олексій Полторацький, Олекса Влизько, Володимир Коряк, Андрій Михайлюк; художники: Вадим Меллер, Анатолій Петрицький та ін.). Основні гасла «Нової генерації» – боротьба проти психологізму в художній прозі, боротьба за фактологію в літературі. По мірі зростання та зміцнення «пролетарського» крила української радянської літератури «Нова генерація» втрачала свій вплив на літературну громадськість. У групі назрівав розкол; частина її членів, що наполегливо відстоювала «непорушні» основи футуризму, була виключена, а велика частина групи, теоретично наблизившись до позицій «пролетарської» літератури, у 1930 р. оголосила себе розпущеною і подала заяву про прийом у ВУСПП.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

69. Плуг : літературно-художній та критичний місячник Всеукраїнської спілки пролетарсько-селянських письменників «Плуг» / відп. ред. С. Пилипенко. – Харків, 1930. – № 1 (січ.). – 86, [2] с.

31-а/176

Спілка українських селянських письменників «Плуг» заснована в Харкові в 1922 р. Мала свої філії в багатьох містах України. Засновниками спілки виступили С. Пилипенко, А. Панів, І. Сенченко та ін. «Плуг» ставив своїм завданням «виховання своїх членів, так і широких селянських мас у дусі пролетарської революції, притягнення їх до активної творчості в цьому напрямі». У 1925–27 рр. на сторінках літературних видань розгорілася гостра літературна

Лл. 22. Плуг. – Харків, 1930. – № 1 (січ.) (№ 69).
Видавничий анонс, титульна сторінка

полеміка між С. Пилипенком та М. Хвильовим, який звинувачував «Плуг» у провінційності, «просвітянщині» та «масовізмі». У 1931 р. «Плуг» було перейменовано в Спілку пролетарсько-колгоспних письменників. Згідно з постановою ЦК ВКП(б) від 23.4.1932 «Про перебудову літературно-художніх організацій» «Плуг» було ліквідовано. Більшість провідних письменників, членів «Плугу», зокрема, С. Пилипенко, А. Панів, С. Божко, Г. Епик, В. Гжицький та ін. були репресовані.

У 1925–32 рр. видавався літературно-художній і критичний місячник «Плуг» (у 1925–27 виходив під назвою «Плужанин» за ред. С. Пилипенка, І. Сенченка, А. Голловка, І. Кириленка, Д. Загули та ін.).

Як зазначено на останній сторінці, примірник зберігався в спецфонді.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

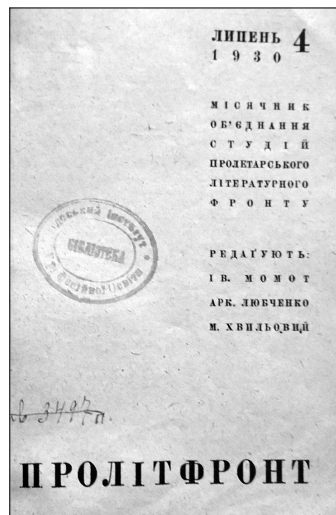
70. Пролітфронт : місячник об'єднання студій пролетарського літературного фронту / ред. : І. Момот, А. Любченко, М. Хвильовий. – Харків, 1930. – № 4 (лип.). – 347, [1] с.

31-а/174

Пролітфронт («Пролетарський літературний фронт») – літературне об'єднання, засноване у квітні 1930 р. в Харкові. Ініціаторами створення об'єднання виступили М. Хвильовий та інші «ваплітяни», колишні автори «Літературного ярмарку» та частина харківських письменників з організації «Молодняк». Мета об'єднання полягала в намаганні об'єднати всі кращі літературні сили, створити можливості для вільного, нерегламентованого партійними директивами розвитку української літератури.

Літературно-критичний місячник «Пролітфронт» виходив у Харкові з квітня до грудня 1930 р. У журналі друкувалися М. Хвильовий, П. Тичина, Ю. Яновський, Остап Вишня, Ю. Шовкопляс, В. Мисик, П. Панч, І. Сенченко та ін. Адміністративне втручання чиновників від культури у творчі справи, посилення політичного тиску, навішування націоналістичних ярликів примусили літературне об'єднання самоліквідуватися у січні 1931 р.

Штамп «Бібліотека Одеського Інституту Народної Освіти» (на титульній сторінці).

Лл. 23. Пролітфронт. – 1930. – № 4 (№ 70). Титульна сторінка

Лл. 24. Штамп бібліотеки Одеського Інституту народної освіти

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО*

Культурний ренесанс зачіпає не лише літературне та театральне життя України – золотий вік настає і для інших видів мистецтва: кіно, музики, живопису, архітектури та скульптури. Незважаючи на певні обмеження ідеологічного характеру, із середини двадцятих років українська тематика почала визначати розвиток кінематографу. Найпотужнішими були центри кіновиробництва в Одесі, Києві, Харкові. У 1927 р. почалося будівництво Київської, на той час найбільшої у Європі, кіностудії. Того ж року спалахує зірка Олександра Довженка – він ставить кінофільм «Звенигора». За нею вийдуть «Арсенал» (1929), «Земля» (1930), «Іван» (1932) – шедеври світового кіно, новаторська мова яких поєднує поетику і гуманізм із яскравою експресією.

У сфері музичного мистецтва в цей час з'являються композито-

ри П. Козицький, Л. Ревуцький та ін. Далеко за межами республіки була відома хорова капела «Думка» на чолі з незмінним керівником Н. Городовенком.

Розвиток живопису в Україні характеризувався розмаїттям художніх течій і напрямків. Продовжував творити відомий український графік Георгій Нарбут. Яскравою сторінкою став український авангард початку ХХ ст., представлений іменами художників Олександра Богомазова, Михайла Бойчука, Анатолія Петрицького та ін. Михайло Бойчук започаткував новий напрям монументального мистецтва ХХ ст. – неовізантизм.

Розвиток отримало й мистецтвознавство: у цій галузі працювали О. Новицький, Д. Антонович, В. Костенко, В. Модзалевський, К. Широцький, З. Кузеля та ін.

* Описи видань у розділі подано за алфавітом.

71. Звенигора : збірник : ст. про фільм [«Звенигора» реж. О. Довженка] / Я. Савченко, М. Бажан, Ф. Якубовський [та ін.]. – К. : ВУФКУ, 1928. – 47, [1] с. : іл.

83-е/635.

Видання є збіркою статей про фільм видатного українського режисера Олександра Довженка «Звенигора». Авторами статей у збірці виступили Микола Бажан, Яків Савченко, Фелікс Якубовський, Василь Хмурий, сам Олександр Довженко та інші. Як вступ до видання фігурує лібрето фільму, доповнене кадрами з нього. Кожен із вищезазначених авторів рецензує фільм, аналізує роботу Довженка, використані ним прийоми, гру акторів і загалом фільм як витвір мистецтва.

72. Каталог Першої всеукраїнської виставки художників Червоної України : живопись, графіка, скульптура, архітектура, фотографія, виробниче мистецтво / вид. Ц. П. АХЧУ. – [Харків] : [друк. «Інвалід друкар»], 1927. – 43, [1] с., 22 іл.

83-а/313

Каталог, окрім вступної статті, містить перелік експонатів, представлених на виставці, а також фотографії окремих робіт членів творчого об'єднання українських радянських художників, що діяло у 1920-х рр. (АХЧУ).

73. Кіно : журнал української кінематографії / відп. ред. Б. Ліфшиць. – К., 1925. – № 1 (листоп.) – 44 с.

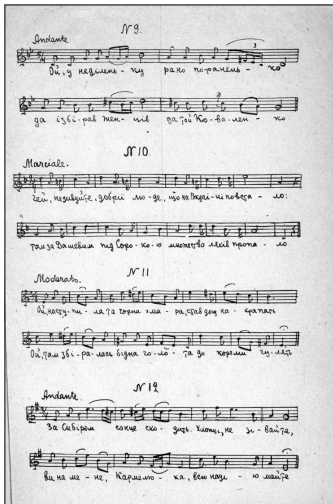
83-в/163

З середини 1920-х рр. Всеукраїнське фотокіноуправління (ВУФКУ) настільки розвинуло кіновиробництво, що розпочало масовий експорт власної продукції за кордон. Українське кіно приносило чималі прибутки від продажу на Захід: 1926 р. Україна стає другим після США кінопостачальником для Німеччини. «Таких технічних засобів, таких виробничих можливостей, які є в „Українському Голлівуді“, ніде в Союзі більше немає. Та й за кордоном небагато фабрик можуть пишатися таким устаткуванням, такою апаратурою, таким приміщенням», – зазначалося в журналі (1929, № 7).

З 1925 р. ВУФКУ почало випускати власний журнал «Кіно». Постійним автором і фактичним редактором журналу був Микола Бажан. Крім нього, на сторінках журналу регулярно висловлювалися сценаристи, режисери, актори, адміністратори. Журнал «Кіно» одержували паризька та лондонська бібліотеки, академічна читальня в Празі, кіночитальня в Берліні.

Лл. 25. Кіно. – К., 1925. – № 1 (№ 73).
Палітурка

Іл. 26. Костенко В. Народня пісня та музика українська. – [Харків], [1928] (№ 74). Сторінка з видання

74. Костенко В. Народня пісня та музика українська : стиліст. огляд / В. Костенко. – [Харків] : РУХ, [1928]. – 50, [6] с. : нот. – (Б-ка українознав.).

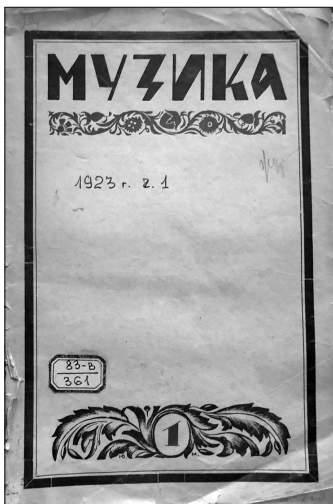
29-а/202

Основну увагу приділено дослідженню пісенної культури українського народу, а саме обрядовим, побутовим, історичним пісням. Автор подає не тільки пісенний матеріал, а й історичні коментарі. Окремим розділом виділено розгляд української музичної культури як продовження народної творчості.

75. Модзалевський В. Основні риси українського мистецтва : малюнки Павла Діденка / В. Модзалевський. – Чернігів : друк. Г. М. Веселі, 1918. – 30, [2] с. : іл.

83/990

Одним із напрямків наукової роботи Вадима Львовича Модзалевського (1882–1920) було дослідження українського мистецтва. У виданні розглянуті основні риси українського мистецтва починаючи з другої половини XVII ст. на прикладах пам'яток архітектури та прикладного мистецтва. Автор зупинився на аналізі архітектурних особливостей дерев'яних церков, особистих маєтків («Дім Мазепи» в Чернігові), а також на деяких галузях прикладного мистецтва: вишивці, ткацтві, виробках зі скла, глини й металів, різьбярстві по дереву та живописі.

Іл. 27. Музика. – К., 1923. – Ч. 1 (№ 75). Палітурка

76. Музика : місяшник музичної культури. – К., 1923. – Ч. 1 (квіт.). – 31, [1] с.

83-в/361

Місячник, що його видавало Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича спочатку в Києві (1923–1925), пізніше – в Харкові (1927).

77. Фото для всіх : місячник масової фотопроботи. – Харків, 1928. – Кн. 1 (черв.). – 40 с.

83-в/202

У 1920–30-х рр. в Україні поширилися фотоаматорські гуртки в установах, громадських організаціях, на фабриках. У всіх обласних центрах періодично влаштовуються виставки фотографій і

пересувні виставки поза Україною. З учасників виставок рекрутуються фоторепортери для преси. За короткий час у Харкові з'явилися журнали «Фото-Кіно» (1924), «Фото для всіх» (1928–30) і «Фото соцбудівництву» (1932–34).

78. Художник сьогодні : каталог виставки в залах Всеукраїнського Соціального музею ім. Артема. – Харків, 1927. – 40 с.

83-а/340

Виставка «Художник сьогодні» була першою спробою висвітлити художнє виробництво в поєднанні з потребами ринку й сучасності. Перший розділ виставки «Художник в майстерні» представляє технічні засоби художнього виробництва, що були в розпорядженні художника наприкінці 1920-х рр. Розділ «Художник перед ма-сою» подає зразки виробництва, в яких поєднується художнє мистецтво з сучасним виробництвом: вишивка, графіка, фотографія, квіткарство, лялькарство, скульптура. У подальших розділах фігурує опис експонатів, що до всього ілюструють можливість поєднання роботи художника з сучасним потребами промисловості.

79. Широцький К. Старовинне мистецтво на Україні / К. Широцький. – К. : вид. т-во «Кри-ниця», [1918]. – 23, [1] с.

83/887

Видання присвячене старовинному українському мистецтву – релігійному – від язичницьких святині, як Десятинна церква, церква св. Кирила, Софіївський собор та інші. Детальніше розглядаються ікони, фресковий розпис храмів, вплив інших культур (візантійської, варварських) на українське мистецтво.

Іл. 28. Широцький К. Старовинне мистецтво на Україні. – К., [1918] (№ 79). Сторінка видання

РОЗВИТОК ДРАМАТУРГІЇ*

Національні зрушення 1917 р. створили умови для розвитку української культури і мистецтва. У селах та містах розвинулася культурно-освітня праця «Прогрес», а при них – масова театральна самодіяльність: при школах, вищих навчальних закладах, клубах тощо. Були спроби замінити театральне дійство нововведеннями – пропагандистським концертом, виступами агітбригад, живими газетами. Однак імпровізовані агітки, звісно, не могли зрівнятися за успіхом зі справжньою театальною виставою.

Відновлюється робота професійних театрів зі залученням професійної драматургії. У Вінниці – це театр ім. Івана Франка під керівництвом Г. Юри, у Києві – «Центростудія», керівником якої

був М. Терещенко, пізніше – Театр мистецтва дійства (1921).

Народжувався новий репертуар, до того ж уперше українські театри дістали можливість ставити твори світової драматургії, античну класику. «Молодий театр» Л. Курбаса заявив, що робить прямий поворот до Європи і буде «йти власною українською дорогою». І справді – у 1920-ті рр. «Березіль» видатного режисера став справжньою творчою лабораторією, мета якої – вивести український театр на шлях європейських пошуків нових засобів виразності. Макети театального об'єднання «Березіль» отримали золоту медаль на Всесвітній театральній виставці у Парижі 1925 р. Саме в «Березолі» були вперше поставлені п'єси видатного драматурга М. Куліша «Народний Малахій» і «Мина Мазайло».

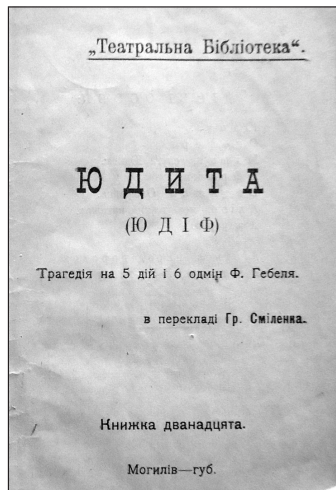

* Описи видань об'єднані у підрозділи та розташовані хронологічно (за порядком виникнення серій у видавництвах Клаза і Кагана, «Книгоспілки» та «Руху»).

80. Геббель Ф. Юдита (Юдіф) : трагедія на 5 дій і 6 одмін / Ф. Гебель ; пер. Г. Сміленка. – Могилів-губ. : [друк. Клаза і Кагана], [1918]. – 40 с. (Театр. б-ка. ; кн. 12).

47/1019

Фрідріх Геббель (1813–1863) – письменник і теоретик літератури, філософ-естет, популярний театральний діяч свого часу, один з найвідоміших німецьких митців постромантичного періоду. «Юдита» (1840) – перша трагедія драматурга. Твір отримав неоднозначні відгуки критиків, але мав успіх серед берлінської та гамбурзької публіки.

Іл. 29. Геббель Ф. Юдита (Юдіф). – Могилів-губ., [1918] (№ 80).
Титульна сторінка

81. Гюго В. Король бавиться : трагедія в 5-ти діях / В. Гюго. – [Катеринослав] : Книгоспілка, [1926]. – 48 с. – (Театр. б-ка).

49/2407

«Книгоспілка» – видавництво і книготоргівельна організація, заснована в Києві (1918–20), очолювана М. Стасюком. Видавала книжки з літератури, природознавства, науково-популярні, шкільні підручники. Закрита після більшовицької окупації України, «Книгоспілка» відновила свою роботу в 1923 р. з центром у Харкові й філіями в Києві й Одесі. Головні видання «Книгоспілки» цього періоду – «Літературна бібліотека» (серія вибраних творів українських класиків), «Світова література» (переклади О. Бальзака, А. Франса, Гі де Мопасана й ін.), академічні видання творів Лесі Українки й М. Коцюбинського, шкільні підручники, музична бібліотека (ред. Л. Ревуцький) та ін. Київську філію очолював М. Кочеровський, редактором її видань був С. Титаренко (1924–1927). У 1931 р. «Книгоспілка» була ліквідована.

Іл. 30. Гюго В. Король бавиться. – [Катеринослав], 1926 (№ 81).
Палітурка

82. Левітіна С. Вирок : драма на 5 актів (десять картин) / С. Левітіна. – [Харків] : Книгоспілка, [1927]. – 109, [3] с. – (Театр. б-ка).
30-а/124

83. Мамонтов Я. У тієї Катерини : п'єса на дві одміни : інсценізація поезії Т. Шевченка / Я. Мамонтов. – Вид. 3-є. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1927. – 19, [1] с. – (Театр. б-ка ; ч. 11).

30-а/135

«Рух» – українське кооперативне видавництво, засноване 1917 р. у місті Вовчі й перенесене у грудні 1921 р. до Харкова. Видавало здебільшого твори українських дореволюційних письменників у серіях, призначених для масового поширення: «Бібліотечка української літератури для селянських і робітничих книгозбірень», «Ілюстрована бібліотека для дітей», «Франківська бібліотека» і «Театральна бібліотека», в якій вийшло понад 100 п'єс; мистецькі монографії та повні зібрання творів українських класиків, у тому числі І. Франка в 30 томах (1924–1931), О. Кобилянської у 9 томах (1927–1929), Б. Грінченка у 10 томах (1926–1930), М. Чернявського у 10 томах (1927–1931), Г. Хоткевича у 8 томах (1928–1932) та ін. Деякі із цих серійних видань видавництво не змогло завершити: у 1933 р. «Рух» як приватне кооперативне видавництво був ліквідований разом із широко розгалуженою книготоргівельною мережею у містах і селах України.

84. Мольєр Ж. Все не в лад : комедія на 5 дій / Ж. Мольєр ; пристосував для народ. театру Г. Хоткевич. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1924. – 56 с. – (Театр. б-ка ; ч. 15).

49/2288

Гнат Мартинович Хоткевич (1877–1938) – український письменник, історик, композитор, мистецтвознавець, етнограф, педагог, театральний і громадсько-політичний діяч. Ще в студентські роки Г. Хоткевич організував в селі Деркачах на Харківщині сільський театр (1895). У 1903 р. заснував перший в Україні робітничий театр, який упродовж 3 років представив понад 50 вистав, переважно української класики, українською мовою. На Галичині у с. Красноїля (тепер Івано-Франківської області) заснував Гуцульський театр. У 1912 р. після повернення до Харкова відновив діяльність робітничого театру. Автор розвідок «Народний і середньовічний театр у Галичині» (1924), «Театр 1848 року» (1932).

85. Мольєр Ж. Ото ревності! (З'гаранель) : комедія на одну дію / Ж. Мольєр ; пристосував для народ. театру Г. Хоткевич. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1924. – 21, [3] с. – (Театр. б-ка ; ч. 16).

49/2289

86. Мольєр Ж. Любовна досада : комедія на 5 дій / Ж. Мольєр ; пристосував для народ. театру Г. Хоткевич. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1924. – 40 с. – (Театр. б-ка ; ч. 19).

49/2286

87. Мамонтов Я. Чернець : п'єса на 2 одміни : інсценізація поезії Т. Шевченка / Я. Мамонтов. – Вид. 2-е. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1927. – 19, [1] с. – (Театр. б-ка ; ч. 32).

30-а/136

Яків Андрійович Мамонтов (1888–1940) – український драматург і театрознавець. Інсценізації Я. Мамонтова поем Т. Шевченка отримали схвальні відгуки сучасників, зокрема М. Зерова.

Л. 31. Мамонтов Я. Чернець. – Харків, 1927 (№ 87). Палітурка

88. Бергер Г. Потоп : комедія на 3 дії / Г[еннінг] Бергер ; пер. І. Юхименко. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1925. – 63, [1] с. – (Театр. б-ка ; ч. 34).

47/862

89. Холодногорець І. Хто не ризикує : комедія на 4 дії / І. Холодногорець. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1927. – 52, [4] с. – (Театр. б-ка ; ч. 68).

30-а/134

90. Карпенко-Карий І. Безталанна : драма на 5 дій / І. Карпенко-Карий. – Харків : коопер. вид-во «Рух», 1927. – 62, [2] с. – (Театр. б-ка ; ч. 73).

30-а/137

Іван Карпенко-Карий (Тобілевич; 1845–1907) – український письменник, драматург, актор, ерудит, один з корифеїв українського театру. 1884 р. Іван Карпенко-Карий був заарештований і засланий до Новочеркаська. Саме на засланні він і написав п'єсу «Безталанна».

91. Шекспір В. Приборкання норовистої: комедія на 5 дій / В. Шекспір. – [Харків] : коопер. вид-во «Рух», [1928]. – 68 с. – (Театр. б-ка ; ч. 75).
46/975

92. Грінченко Б. На новий шлях: драма на 5 дій / Б. Грінченко. – Харків ; К. : коопер. вид-во «Рух», 1927. – 76, [4] с. – (Театр. б-ка ; ч. 88).
30-а/276

Борис Дмитрович Грінченко (1863–1910) відомий, зокрема, і як автор низки п'єс різноманітної тематики, а також як перекладач драматичних творів Ф. Шіллера, Й.-В. Гете, Г. Гейне, В. Гюго та ін.

93. Грінченко Б. На громадській роботі: драма на 5 дій / Б. Грінченко. – Харків ; К. : коопер. вид-во «Рух», 1927. – 61, [1] с. – (Театр. б-ка ; ч. 91).
30-а/273

94. Шекспір В. Сусідочки з Віндзору: комедія на 4 дії / В. Шекспір ; переробив і пристосував для народ. театру Гн. Хоткевич. – [Харків] : коопер. вид-во «Рух», [1928]. – 77, [3] с. – (Театр. б-ка ; ч. 92).
46/976

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

95. Барикади театру: двохтижневик / за ред. відповідає О. Лазорис-шак. – К., 1923–1924.

1923. – № 1 (20 листоп.). – 16 с.

1923. – № 2–3 (30 груд.). – 20 с.

1924. – № 4–5 (січ.). – 20 с.

83-в/164

Художній журнал, що видавався при театрі Березіль. Виходив з жовтня 1923 р. по січень 1924 р. (п'ять чисел). Редакція знаходилася за адресою вул. Хрещатик, 29 (тоді – вул. Воронського).

96. Театр-музика-кіно: тижневик. – К., 1925. – № 1 (24 листоп.). – 10, [2] с.
83-в/172

Газета подавала розклад вистав найбільших театрів, а також друкувала відгуки та огляди найновіших спектаклів. Друкувалися також лібрето.

97. Сільський театр : місячник відділу мистецтв управління політосвіти У.Р.С.Р. / відп. ред. М. Христовий. – Харків : Рад. село, 1926.

1926. – № 1 (берез.). – 47, [1] с.

1926. – № 2 (квіт.). – 47, [1] с.

83-в/165

Мистецький громадсько-політичний журнал. Виходив щомісяця з 1926 р. по 1931 р. У «Сільському театрі» друкувалися одноактні п'єси, інсценізації, рецензії на вистави професійних і самодіяльних театрів, поради митців аматорам театрального мистецтва. У виданні проводилися конкурси на кращі п'єси для села. Журнал відіграв велику роль в організації робітничо-селянських театрів в Україні (що згодом стали робітничо-колгоспними театрами). З виданням співпрацювали А. Петрицький, Л. Болобан, Й. Шевченко, С. Бондарчук та ін.

АГІТАЦІЙНА ЛІТЕРАТУРА*

Як справедливо відзначає Богдан Кравченко, слабким місцем українського книгодрукування в 1920-30-х рр. було «надвиробництво агітаційної та соціально-політичної літератури». Основна увага на сторінках преси приділялась успіхам соціалістичного будівництва, пропаганді рішень партійних органів, боротьбі з опозицією. У видавничій діяльності взагалі домінуючу роль відігравали публікації творів Маркса, Енгельса та Леніна. Масовими тиражами виходили ленінські праці, що поступово формували образ Леніна як непогрішимого вождя, ідеальної людини і т. д.

На початку 1921 р. при Наркомпросі УРСР створюється Головний політико-освітній комітет (Головполітосвіта), який займався питаннями агітаційно-масової та культурно-освітньої роботи. У містах органи політосвіти проводили роботу через клуби, бібліотеки, агітпункти, музеї.

Організаційними центрами політосвітньої роботи на селі ставали селянські будинки та хати-читальні. Найпоширенішою формою розповсюдження політичної «освіченості» було читання вголос газет та роз'яснення постанов більшовицького уряду.

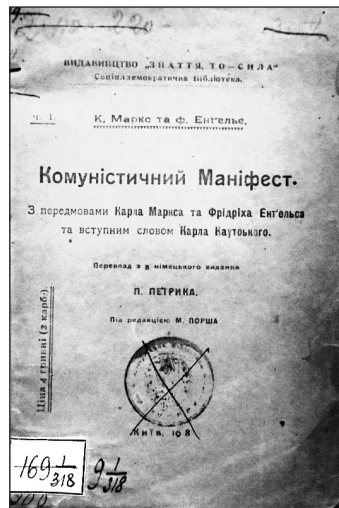
* Описи видань у розділі розташовані за хронологічним принципом.

98. Маркс К. Комуністичний маніфест / авт. тексту та передм. : К. Маркс, Ф. Енгельс ; вступ. сл. К. Каутського ; під ред. М. Порша ; пер. з нім. П. Петрика. – К. : [друк. Акціонер. т-ва «Петро Барський»], 1918. – 75, [1] с. – (Соціал-демократ. б-ка ; ч. 1).

Після Жовтневої революції в Росії та утворення комуністичних і робочих партій у інших країнах «Комуністичний маніфест» неодноразово перекладався і видавався в Європі, Америці, Азії, а також в Австралії та Африці. В одному тільки Радянському Союзі вийшло у світ 568 видань на 90 мовах загальним накладом близько 39 мільйонів примірників.

Петро Григорович-Барський свого часу був власником найбільшого паперового магазину в Києві. Згодом, не задовольняючись розмірами своєї справи, П. Григорович-Барський відкрив ще й друкарню «Петро Барський» (Хрещатик, 40). Незважаючи на банкрутство власника ще в останній третині XIX ст., видання акціонерного товариства «Петро Барський» продовжували виходити не одне десятиліття, причому твори часто друкувалися під псевдонімами. Дослідники вважають статус друкарні в цей період напівлегальним. Втім, саме тут уперше побачила світ «Ілюстрована історія України» М. Грушевського, а також рідкісні українські листівки початку XX ст. та численні твори заборонених авторів.

Штамп «Українська державна бібліотека в Одесі У.С.Р.Р.» (на титульній сторінці).

Лл. 32. Маркс К. Комуністичний маніфест. – К., 1918 (№ 98).
Титульна сторінка

99. Мещеряков Н. Попівське шахрайство / Н. Мещеряків ; пер. з рос. мови під ред. Краснянського. – Харків : Всеукр. вид-во, 1920. – 22, [2] с. – (УСРР ; ч. 16).

З-а/276

100. Як забезпечує червоноармійців та їх сім'ї робітничо-селянська влада України. – Харків : Всеукр. вид-во, 1920. – 24 с. – (УСРР).

У виданні йдеться про всі права і привілеї, які надаються Радянською владою як самим червоноармійцям, так і членам їх родин; зазначається, до яких установ звертатися, щоб одержати «все, що належить»; куди й кому подавати скарги в тих випадках, коли не виконуються декрети та розпорядження робітничо-селянського урядування про забезпечення червоноармійців та їх сімей.

101. Геть неписьменність. – Харків, 1924. – № 18 (20 листоп.). – 4 с. : іл.
Газета

Відродження охопило різні сфери життя, в тому числі освіту, науку, літературу, мистецтво. Важливим напрямом культурного будівництва була ліквідація неписьменності населення. У 1921 р. була прийнята постанова Раднаркому УРСР, у якій підкреслювалося, що кожна особа віком від 8 до 50 років, яка не вміє читати й писати, зобов'язана навчатися грамоті російською або рідною мовою за бажанням. У 1923 р. було створено товариство «Геть неписьменність!». У 1925 р. діяло 18 тис. шкіл, 145 технікумів, 35 інститутів. Передбачалося здійснити ліквідацію неписьменності за рахунок держави, але коштів на це виділялося мало. На селі люди самі збирали кошти та продукти, наймали вчителів. На кошти товариства «Геть неписьменність!» утримувалося понад 2.5 тис. пунктів лікнепу, купувалася навчальна та методична література.

102. Яке діло селянинові до німецької революції (селянин повинен знати всю правду). – [Харків] : коопер. изд-во «Пролетарий», 1924. – 64 с.

66/695

На с. 39 примірника Наукової бібліотеки йдеться про наркома з військових та морських справ СРСР, прізвище якого навмисне затерте. З 29 серпня 1919 р. по 26 січня 1925 р. цю посаду обіймав Лев Давидович Троцький (1879–1940). До своєї еміграції закордон Л. Троцький зображувався в радянській літературі одним з головних героїв революції. Після боротьби за владу в радянському держапараті ім'я Троцького замовчується і його роль в історії революції применшується.

103. Ленін В. І. Більшовики повинні взяти владу. Марксизм і повстання / Ленін Н. – [Харків] : Держ. вид-во України, 1925. – 19, [1] с. – (Ленінська б-ка. Сер. популярна).

169 2/170

У середині вересня 1917 р. відбулося засідання ЦК РСДРП(б), на яке В. Ленін надіслав листи «Більшовики повинні взяти владу», «Марксизм і повстання». У цих листах він закликав розпочати підготовку до повстання.

Штамп «ОРГ.» (на титульній сторінці).

104. Ленін В. І. Краще, як менше та ліпше / Ленін Н. – [Харків] : Держ. вид-во України, 1925. – 29, [1] с. – (Ленінська б-ка. Сер. популярна ; № 38).

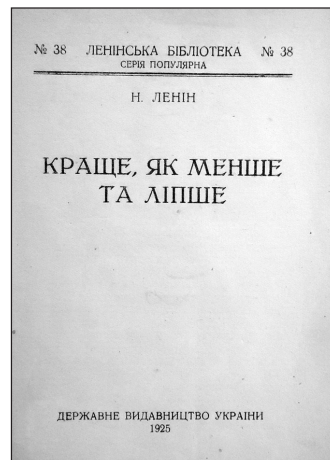
169 2/161

Так у 1923 р. В. Ленін назвав свою статтю про заходи, які необхідно було запровадити для зміцнення і поліпшення радянського державного апарату. Ці слова виявилися настільки вдало знайденими, що швидко перетворилися на крилатий вираз із значенням: якість важливіша за кількість.

105. Маніфест : відозва VI з'їзду РЛКСМ. – Харків : Держ. вид-во України «Юнсекція», 1925. – 18, [2] с. – (Б-ка комсомольця. Сер. політграмоти).

171-ж/155

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

Лл. 33. Ленін В. І. Краще, як менше та ліпше. – [Харків], 1925 (№ 104).
Титульна сторінка

106. Ортенберг Д. Як боротися з антисемітизмом (для низового агітатора) / Д. Ортенберг. – Харків : Держ. вид-во України, 1925. – 39, [1] с.

171-і/1401

Головна причина, яка полегшує контрреволюціонерам змогу поширювати антисемітизм, як вважає автор, – це недостатня ознайомленість трудящих із дійсним становищем євреїв у Радянському Союзі. У виданні запропоновано розгорнутий план доповіді, в якому розкрито наступні тези: 1) чи всі євреї непмани; 2) хто стоїть на чолі Радянської влади; 3) коріння антисемітизму; 4) національна політика партії та Радвлади.

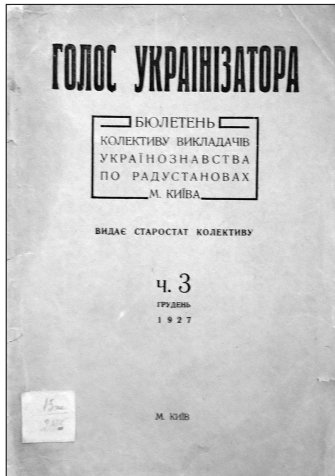
Лл. 34. Маніфест : відозва VI з'їзду РЛКСМ. – Харків, 1925 (№ 105).
Палітурка

107. Дитячий рух : щомісячний орган Центрального Бюра Комдитруху при ЦКЛКСМУ. – Харків, 1925. – Ч. 1 (жовт.). – 46, [2] с.

15-ж/185

Виходив 1925-34 рр. у Харкові. Впродовж 1934-1941 рр. видавався в Києві під назвою «Піонервожатий». Поруч з питаннями комуністичного дитруху журнал звертає увагу і на інші прояви дитячого громадського життя: самоврядування шкіл, комітети

учнів, гуртки молодих природознавців, дитячу кооперацію, тобто на всі ті прояви дитячого руху, які ще «не прийняли комуністичного кольору». Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на с. 1).

Лл. 35. Голос українізатора. – К., 1927.
– Ч. 3 (№ 108). Палітурка

108. Голос українізатора : бюлетень колективу викладачів українознавства по радустановах м. Київa / видає старостат колективу. – К., 1927. – Ч. 3 (груд.). – 84, [4] с.

15-ж/245

«Розпочинаючи 5-й рік українізаційної роботи на Київщині, треба оглянутись на пройдений етап у нашій роботі, і зваживши не лише на досягнуті успіхи, а й на хиби в попередній роботі, прийти до певних висновків» (І. Бойків).

У випуску представлені статті Г. Ткаченка, І. Бойківа, М. Дорошенка, О. Юрченка, М. Мироненка, Н. Ігнатєвої, І. Вирцького, М. Шаравської та ін., присвячені новим здобуткам та перешкодам, що стоять на шляху українізаторів. Окрім того, випуск містить програми Є. Марковського з української мови, економгеографії України, історії рев. рухів в Україні та українського письменства з коментарями та навчальну програму для лекторів з української мови, розроблену Г. Салбадирем.

109. Як треба комсомольцеві працювати, щоб авторитет мати : збірник / уклад. О. Кундзіч. – Харків : Держ. вид-во України «Юнсектор», 1927. – 63, [1] с.

171-ж/11

Укладач дотримувався високої думки про рівень агітаційного впливу даного видання: «Цілу низку оповідань у цій збірці написано так яскраво, що комсомолец, який прочитає її, безумовно схоче проробити й у своїм селі те, що зробив якийсь осередок десь».

110. Маркс К. Критика Готської програми з двома додатками : пер. з нім. / К. Маркс, Ф. Енгельс. – [Харків] : Держ. вид-во України, 1929. – 82, [2] с.

169 1/83

Перші 20 с. вирізано. Прізвище перекладача на титульній сторінці затерто.

У праці К. Маркса, викладено найважливіші положення, що підсумовують розвиток теорії наукового комунізму й економічного учення марксизму за 30 років його розвитку. Написана в квітні – на початку травня 1875 р. під назвою «Зауваження до програми німецької робочої партії» як критичний аналіз проекту програми, підготовленого до об'єднувального з'їзду соціал-демократів у Готтє. Вперше опублікована в 1891 р. Ф. Енгельсом.

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

РЕЛІГІЯ ТА АТЕЇЗМ*

З перших днів свого існування радянська влада вела відкриту «войовничо-атеїстичну» політику. Релігію й церкву проголосили пережитками самодержавства та ворогами нового суспільства. У роки громадянської війни були зруйновані сотні храмів, монастирів, тисячі священників були репресовані як вороги радянської влади. З переходом до нової економічної політики курс більшовиків не змінився. Скориставшись голодом 1921–1922 рр., радянське керівництво розпочало широку кампанію з вилучення церковних цінностей для закупівлі зерна за кордоном. І хоч віряни й духовенство погоджувалися пожертвувати частину майна, конфлікт влади й церкви був неминучим.

У другій половині 1917 р. у Києві була створена Всеукраїнська Церковна Рада, що складалася з духовенства та мирян. Рада ставила собі за мету створення Української Автокефальної Православної церкви. 14–30 жовтня 1921 р. в Києві відбувся

Перший Всеукраїнський Церковний Собор, що підтвердив автокефалію УАПЦ, проголошену Всеукраїнською Православною Церковною Радою 5 травня того ж року.

Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. справою «Спілки Визволення України» було нанесено рішучий удар по Українській Автокефальній Православній Церкві. За ґратами опинилися не лише її настоятель митрополит В. Липківський, ієрархи, а й сотні місцевих священників та віруючих УАПЦ. Окрім того, уряд відверто сприяв діяльності різноманітних сектантських груп і організацій, намагаючись використати міжрелігійні конфлікти у своїх інтересах.

У 1920–1930-х рр. духовенство та віруючі активно чинили опір заходам органів політичного керівництва та радянської влади, і, в першу чергу, тим, що стосувалися ствердження політики державного атеїзму. Увага приділялася й специфічному виданню богословської та богослужбової літератури.

* Описи видань розташовані за хронологічним принципом.

111. Віра та Держава : щотижневє видання міністерства ісповідань.
– К., 1918.

1918. – Ч. 1 (20 черв.). – 16 с.

1918. – Ч. 2 (1 серп.). – 16 с.

1918. – Ч. 3 (8 серп.). – 16 с.

1918. – Ч. 4 (16 серп.). – 16 с.

1918. – Ч. 5 (23 серп.). – 16 с.

1918. – Ч. 6 (1 верес.). – 16 с.

1918. – Ч. 7 ([8 верес.]). – 24 с.

9/93

Міністерство ісповідань гетьманського уряду стало центром вироблення політики держави в ставленні до Церкви. Саме там приймалися рішення, видавалися закони і розпорядження. Для найкращого вирішення всього спектру питань та проблем, що виникали в ході розбудови Міністерства, було запроваджено інформаційного тижневика «Віра та Держава». Але цей тижневик не міг охопити всієї потрібної аудиторії, тому вирішено було перейти на видання щоденника. Ним став часопис «Слово», що почав виходити восени 1918 р. під редакцією В. Лашнюкова.

112. Безвірник. – К., 1923–
1924.

[1923]. – № 1. – 15, [1] с.

1923. – № 2. – 15, [1] с.

1923. – № 3. – 15, [1] с.

1924. – № 4–5. – 16 с.

1924. – № 6. – 16 с.

Газета

Орган Київського Губкому КП(б) У.

У журналі публікувалися матеріали антирелігійного змісту, дописи-доноси брутального характеру про діячів церков різних конфесій, а також статті теоретиків наукового атеїзму (О. Ярославський) та вчених-релігієзнавців (Б. Кандідов, Я. Ковальчук та ін.), спрямовані проти релігійних вірувань.

Іл. 36. Безвірник. – К., 1923. – № 3 (№ 112).

Ілюстрації з видання

113. Часословець українською мовою : скороч. для вжитку / Всеукр. православна церковна рада. – Вид. 2-е. – К. : [з друк.-літогр. Держ. вид-ва України – УАН], 1925. – 87, [1] с.

2/282

Часослов, або молитвослов – церковно-богослужбова книга, що містить молитви, необхідні для щоденних церковних служб і призначена для вжитку священників, читців і співаків.

Лл. 37. Псалтир або Книга хвали Божої. – К., 1926 (№ 113). Палітурка

114. Псалтир, або Книга хвали Божої / Всеукр. православна церковна рада. – К. : [з друк.-літогр. Держ. вид-ва України – УАН], 1926. – 126, [2] с.

2/278

Псалтир – це великий збірник, складений зі 150-ти релігійних поезій єврейського народу, а згодом і християнства; з літературного погляду – релігійна поезія міжнародного мистецького значення і вартості.

115. Святкова і загальна мінея українською мовою / Всеукр. православна церковна рада. – К. : [Київ-друк, 6-а друк.], 1927. – 436 с.

2/274

Мінея (грец. «місячник») – богослужбова книга, яка складена з текстів змінних молитвослів'їв нерухомого річного богослужбового кола. Святкова мінея містить служби найбільш важливих свят: дванадесятих та деяких інших. Загальна мінея містить служби, присвячені певним святам (напр., мученику, святителю тощо), й використовуються, коли звершується богослужіння в пам'ять святого, окремої служби якому немає.

116. Рідна церква : часопис. – Харків, 1927.

1927. – № 14 (15 лип.). – 8 с.

1927. – № 15 (1 серп.). – 7, [1] с.

1927. – № 16 (15 серп.). – 8 с.

9/107

117. Церква й життя / Всеукр. православна церковна рада. – Харків. 1927. – Ч. 4. – С. 251–370, [2] с.

9/102

Орган УАПЦ, вид. Всеукраїнської Церковної Православної Ради (її Комісії при харківській окружній Церковній Раді), виходив у Харкові 1927–1928 рр., спочатку

редагований митрополитом Василем Липківським, згодом відповідальним редактором – архієпископом Іваном Павловським.

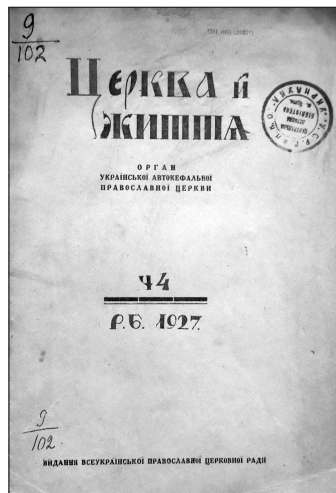
Журнал було присвячено оглядові роботи Великих Мікійських зборів Всеукраїнської Православної Церковної Ради 1928 р.

Головні співробітники: В. Чехівський, В. Юхимович, архієпископ К. Малюшкевич, К. Кротевич, М. Пивоваров.

118. Святе Письмо Нового Завіту мовою українською / [пер. : П. А. Куліш, І. Пулюй.] – Харків : Вид. Всеукр. спілки християн-баптистів, 1928. – 383, [2] с.

1/697

Пантелеймон Куліш (православний) разом з українським ученим Іваном Пулюєм (греко-католик) спільними зусиллями переклали майже весь кодекс Біблії. Перевагою цього перекладу є те, що він являє собою перший повний переклад з єврейських та грецьких текстів новою українською мовою. Частинами зазначений переклад друкувався у Львові й у Відні. Під час пожежі згорів рукопис перекладу Старого Заповіту. Але Пантелеймон Куліш з незламною енергією вдруге взявся за цю працю. Хоч він не встиг закінчити її до своєї смерті, але її завершили Іван Пулюй (переклав: книги Рут, 1-ше і 2-ге Паралипоменон, Ездри, Неемії, Естер і Даниїла) і письменник Іван Нечуй-Левицький (переклав Псалтир).

Іл. 38. Церква й життя. – Харків, 1927. – Ч. 4 (№ 117). Палітурка

ВИДАВНИЧІ СЕРІЇ*

Бурхливий розвиток культурного життя не міг не відбитися на розширенні зацікавленої в надбаннях світової та національної літератури читачької аудиторії. Багато видавництв у вклеєних аркушах-вибаченнях жаліються на поганий стан друкарського устаткування та брак паперу. Саме в ці роки культурного злету особливо

розповсюдженими та популярними стають серії малоформатних видань, у яких здебільшого виходили твори художньої літератури. Видані на простому дешевому папері, ці книги-«метелики» не завжди могли витримати випробовування часом й зберегтися в належному стані до наших днів.

ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА КРАСНОГО ПИСЬМЕНСТВА

У серії «Дешева бібліотека красного письменства» харківського видавництва «Український робітник» було видано «метеликами» величезну кількість творів як українських письменників, так і зарубіжних авторів. Ці видання, що стали необхідними після введення політики «ліквідації неписьменності», мали значний попит серед читачької публіки.

Іл. 39. Бедний Д. Байки. – Харків,
[1928] (№ 136). Палітурка

* Описи видань у розділі подано за серіями та розташовано за серійною нумерацією. Описи видань із серії «Театральна бібліотека» Державного видавництва Україна подаються за алфавітним принципом через відсутність нумерації в серії.

119. Грінченко Б. Як я вмер / Б. Грінченко. – Харків : Укр. робітник, [1927]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 3).

30-а/32

Грінченко Борис Дмитрович (1863–1910) – український письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, етнограф, історик, публіцист, громадсько-культурний діяч.

120. Грінченко Б. З заздрощів / Б. Грінченко. – Харків : Укр. робітник, [1927]. – 62, [2] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 14–15).

30-а/30

121. Грінченко Б. Історія одного протесту / Б. Грінченко. – Харків : Укр. робітник, [1927]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 22).

30-а/31

122. Кониський О. Млин / О. Конинський. – Харків : Укр. робітник, [1927]. – 30, [2] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 24).

30-а/63

Олександр Якович Кониський (1836–1900) – український перекладач, письменник, видавець, лексикограф, педагог, громадський діяч ліберального напрямку, професійний адвокат, педагог, журналіст. Найбільше відомий як автор слів пісні «Молитва за Україну».

123. Шевченко Т. Кавказ / Т. Шевченко. – Харків : Укр. робітник, [1927]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 27).

30-а/246

«Борітеся – поборете!» – це гасло, висловлене поетом у поемі «Кавказ», стає крилатим висловом. У витлумаченні його як заклику до боротьби проти влади царату, стає особливо популярним у пореволюційні роки.

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

124. Стефаник В. Вістуни ; Осінь ; Новина / В. Стефаник. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 28, [4] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 28).

30-а/305

Розуміючи великі заслуги В. Стефаника (1871–1936) перед українським мистецьким словом, його новаторські здобутки, радянський уряд з пропагандискою метою призначив йому в 1928 р. персональну пенсію, від якої, однак, той відмовився у 1933 р., коли довідався про переслідування української інтелігенції і штучно створений голод. Унаслідок цього його перестали згадувати до 1939 р. в УРСР. Відтоді його видавали сфальшовано (найповніше «Повне зібрання творів» у 3 томах, 1949–1954), представляючи як прихильника радянського ладу. Таким чином, аутентичні тексти представлених на виставці видань мають особливу цінність.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

125. Стефаник В. Палій ; Май / В. Стефаник. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 67).

30-а/279

126. Яновський Ю. Туз і перстень / Ю. Яновський. – Харків : Укр. робітник, [1928?]. – 30, [2] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 103).

30-а/588

127. Сенченко І. У золотому закуті / І. Сенченко. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 106).

30-а/601

128. Анищенко К. Ніч у саду ; Служба Божа / К. Анищенко. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 30, [2] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 107).

30-а/593

Калістрат Романович Анищенко (1885–1929) – український письменник, автор численних оповідань та повістей для юнацтва.

129. Первомайський Л. В дев'ятнадцятий рік ; Парасолька Пінхуса-Моті / Л. Первомайський. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – [2], 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 125).

30-а/600

Леонід Соломонович Первомайський (Ілля Шльомович Гуревич, 1908–1973) – український письменник, журналіст, перекладач.

130. Качура Я. За десять «оре» / Я. Качура. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 126).

30-а/638

Яків Дем'янович Качура (1897–1943) – український письменник, член Спілки селянських письменників «Плуг», Всеукраїнської спілки пролетарських письменників (ВУСПП).

131. Панч П. Там, де верби над ставом / П. Панч. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 62, [2] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 129–130).

30-а/599

132. Лондон Дж. Сивашка : пер. з англ. / Дж. Лондон. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 149).

46/948

133. Лондон Дж. Людина з рубцем на щоці / Дж. Лондон. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 150).

46/946

134. Анищенко К. Баланс / К. Анищенко. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 63, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 160–161).

30-а/626

135. Маркович Д. Збройний напад / Д. Маркович. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 61, [3] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 165–166).

30-а/622

Дмитро Васильович Маркович (1848–1920) – український правник і письменник. Цікаво, що фах мав великий вплив на творчість прозаїка: оповідання «Збройний напад» (1913), як і низка інших, було написане на матеріалі з особистої юридичної практики.

136. Бедний Д. Байки / Д. Бедний ; з післясл. Д. Непомнящего. – Харків : Укр. робітник, [1928]. – 31, [1] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 298).

30-а/5039

Дем'ян Бедний (Єфим Олексійович Придворов; 1883–1945) – поет, особливо відомий своїми байками сатиричної революційної тематики. Знаний він також як бібліофіл, власник однієї з найбільших приватних бібліотек в СРСР.

Цікавий факт пов'язує його з Олександром Довженком. Дем'ян Бедний зустрів вихід «Землі» їдким фейлетоном «Філософи», назвавши її «контрреволюційною, паскудною» картиною. «Я був так вражений цим фейлетоном, – напише Довженко в «Автобіографії», – мені було так соромно ходити по вулицях Москви, що я буквально посивів і постарів за кілька днів ...». У щоденнику Довженка, опублікованому після його смерті, є запис, позначений 14 квітня 1945 р.: «Нещодавно в кремлівській лікарні старезний Дем'ян Бедний зустрів мене і каже: «Не знаю, забув уже, за що я тоді вилаяв вашу «Землю». Але скажу вам – ні до, ні після, я такої картини вже не бачив. Це був твір справді великого мистецтва».

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

137. Коцюбинський М. Що записано в книгу життя / М. Коцюбинський. – Вид. 2-е. – Харків : Укр. робітник, [1929]. – 30, [2] с. – (Дешева б-ка красного письменства ; № 125).

30-а/300

Мовна практика Михайла Коцюбинського (1864–1913) – один з яскравих прикладів широкого підходу до розвитку літературної мови та новаторства форми. Його твори, пройняті ідеями класичного екзистенціалізму (зокрема й «Що записано в книгу життя») та вітаїзму, на жаль, часто профанізувалися, оскільки їх прочитання мало обмежуватися стилістикою «соцре».

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Харківське видавництво «Книгоспілка» у 1926–1928 рр. видавало дешеву малоформатну серію «Загальна бібліотека», у якій друкувалися твори світової та вітчизняної класики.

138. Барбюс А. Хрест : оповідання / А. Барбюс ; пер. О. Попеля. – К. : Книгоспілка, 1926. – 62, [2] с. – (Загальна б-ка).

9/2404

Анрі Барбюс (1873–1935) – французький письменник-марксист, журналіст. Почесний іноземний член Академії Наук СРСР (1933). У своїх творах пропагував комунізм, висловлював підтримку політики СРСР і Сталіна особисто.

Лл. 40. Вільє де Ліль Адам О. Королева Ізабо. – К., 1926 (№ 139). Палітурка

139. Вільє де Ліль Адам О. Королева Ізабо / Вільє Де-Ліль Адам О. ; пер. з фр. А. Венгерова. – К. : Книгоспілка, 1926. – 43, [1] с. – (Загальна б-ка).

49/2402

Філіпп Огюст Матіас Вільє де Ліль-Адам (1838–1889) – французький письменник. Твір присвячено королеві Франції Ізабеллі Баварській (1370–1435), яка в художній літературі має стійку репутацію розпусниці; втім, більшість сучасних дослідників вважає, що така думка могла закріпитися з пропагандистською метою.

140. Доде А. Листи з вітряка : оповідання / А. Доде ; пер. з фр. В. Підмогильного. – К. : Книгоспілка, 1926. – 62, [2] с. – (Загальна б-ка).

49/2403

Перекладач представленого видання оповідань відомого французького письменника А. Доде Валер'ян Петрович Підмогильний (1901–1937) – один з найвидатніших прозаїків українського Розстріляного Відродження. Блискуче знана В. Підмогильним французька мова додавала власним творам митця майстерності – повнокровності фрази: живої, дихаючої, сповненої натхнення і пристрасті. Він зумів зблизити свою творчість із західною літературою, сприймаючи новації зарубіжних літературних течій, доводячи стилістику до найвищих світових зразків свого часу.

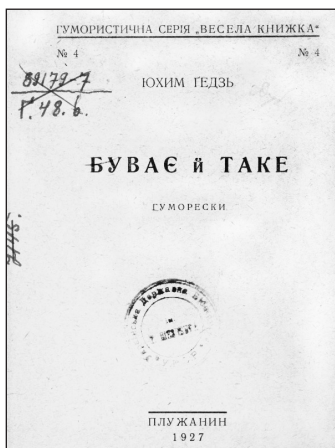
141. Лондон Дж. Далека країна : оповідання / Дж. Лондон ; пер. К. Джунківської. – К. : Книгоспілка, 1926. – 63, [1] с. – (Загальна б-ка).
46/1003

142. О. Генрі. Індіянський лікар : оповідання / О. Генрі ; пер. з англ. Н. Дубровської. – К. : Книгоспілка, 1926. – 63, [1] с. – (Загальна б-ка).
46/997

143. Ромен Ж. Атака автобусів : оповідання / Ж. Ромен ; пер. з фр. В. Підмогильного. – К. : Книгоспілка, 1926. – 60, [4] с. – (Загальна б-ка).
49/2400

Жюль Ромен (1885–1972) – французький письменник, поет і драматург, член Французької академії. Оповідання «Атака автобусів» написане під впливом подій паризьких страйків.

ГУМОРИСТИЧНА СЕРІЯ «ВЕСЕЛА КНИЖКА»

Іл. 41. Гедзь Ю. Буває й такє. – [Харків], 1927 (№ 144). Палітурка

Гумористична серія «Весела книжка» харківського видавництва «Плужанин» відображає інтерес літературної організації «Плуг» і прихильної до нього читацької аудиторії до фельєтонів (у тому числі антирелігійних), агітп'єс, байок, гуморесок.

144. Гедзь Ю. Буває й такє : гуморески / Ю. Гедзь. – [Харків] : Плужанин, 1927. – 31, [1] с. – (Гуморист. сер. «Весела книжка» ; № 4).
30-а/48

Ясний Олесь (інший псевдонім Юхим Гедзь, справжнє ім'я і прізвище Олекса Савицький) (1896–1937) – письменник-гуморист. Літературну діяльність розпочав в 1923 р., належав до літературної організації «Плуг». Був заарештований 2 листопада 1936 р. у Харкові. Його звинуватили як «учасника контрреволюційної терористичної організації, яка ставила за мету боротися з радянською владою». Розстріляний 15 липня 1937 р. в Києві.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

145. Ко А. (А. Антипенко). Полотняні дзвони / А. Ко. – [Харків] : Плужанин, [1928]. – 30, [2] с. – (Гуморист. сер. «Весела книжка» ; № 22).

30-а/697

Анатоль Якович Антипенко (псевдоніми: Анатоль Гак, Оса, Антоша Ко, Мартин Задека; 1893–1980) письменник різножанрових засобів і широких суспільно-культурних зацікавлень: він автор численних викривально-сатиричних фейлетонів та нарисів, психологічно-побутових оповідань, драматичних творів, романів.

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

У серії «Театральна бібліотека» Державного видавництва України виходили твори сучасних українських авторів та переклади творів сучасних російських драматургів.

146. Балабан Б. Темнота : сучасна мелодрама на 3 дії / Б. Балабан. – Харків : Держ. вид-во України, 1928. – 42, [2] с. – (Театр. б-ка).

30-а/556

147. Бедзик Д. Цвіркуни : драма-комедія на 3 дії / Д. Бедзик. – Харків : Держ. вид-во України, 1928. – 85, [3] с. – (Театр. б-ка).

30-а/596

Автор п'єси Дмитро Іванович Бедзик (1898–1982) – український письменник, драматург, педагог, журналіст – почав друкуватися в 1924 р. До 1928 р. вийшло 6 п'єс: «Люди! Чуєте?», «Шахтарі» (1924), «Чорнозем ожив», «За кулісами церкви» (1925), «Перша купіль» (1926), «Хто кого?» (1927) та збірка оповідань «До сонця» (1926).

Іл. 42. Балабан Б. Темнота. – Харків, 1928 (№ 146). Палітурка

148. Васильченко С. Холодку : малюнок на 1 дію / С. Васильченко. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 22, [2] с. – (Театр. б-ка).

30-а/120

Степан Васильович Васильченко (1878–1932) – український письменник, драматург, педагог. Цікаво, що до 1928 р. С. Васильченко працював вчителем української мови та літератури в школі, де керував драмгуртком і сам писав для нього п'єси («Свекор», «Минають дні», «Кобзар» у селянській хаті), а також інсценізації творів Тараса Шевченка («Іван Гус») та Івана Франка («До світла»).

149. Васильченко С. На перші гулі : малюнок на 1 дію / С. Васильченко. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 26, [2] с. – (Театр. б-ка).
30-а/121

150. Васильченко С. Недоросток : народня юмореска в 4 діях / С. Васильченко. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 59, [1] с. – (Театр. б-ка).
30-а/127

151. Васильченко С. Не співайте півні, не вменшайте ночі : п'єса в 3 картинах / С. Васильченко. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 44 с. – (Театр. б-ка).
30-а/126

152. Левитіна С. Марійка : соціально-побутова драма на п'ять дій / С. Левитіна ; пер. з рос. М. Сулими. – Вид. 2-е – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 88 с. – (Театр. б-ка).
30-а/133

Софія Марківна Левитіна (1891–1957) – радянська партфункціонерка, що писала прозові та драматичні твори. Стала прототипом героїні сатиричного оповідання «Свиня» Миколи Хвильового. Брала участь у цькуванні Олександра Шумського, Миколи Скрипника, Миколи Хвильового, Івана Микитенка.

БІБЛІОТЕКА СЕЛЯНИНА

Серія «Бібліотека селянина» виходила впродовж 1923–1927 рр. у трьох різних видавництвах: «Шлях Освіти», «Червоний Шлях», Державне видавництво України. Автори, чиї твори друкувалися в серії, належали здебільшого до Спілки селянських письменників «Плуг».

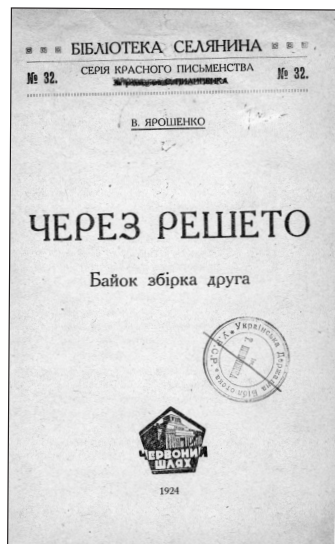
153. Панч П. Там, де верби над ставом : повість : з творів Спілки селянських письменників «Плуг» / П. Панч. – Харків : Шлях освіти, 1923. – 37,

[3] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 1).

30/2108

Петро Панч (1891–1978) – новеліст, повістяр і романіст, автор казок для дітей. У 1920-ті рр. – член літературно-художніх організацій «Плуг», ВАПЛІТЕ, ВУСПП.

Штамп «Українська державна бібліотека в Одесі У.С.Р.Р.» (на звороті титульної сторінки). Українська державна бібліотека в Одесі була утворена в 1920 р. Жодного офіційного статуту бібліотеці не було надано, але прийнято рішення, що УДБ збиратиме книжки видані українською мовою незалежно від змісту, а також книги іноземними мовами, тематика яких пов'язана з Україною.

Іл. 43. Ярошенко В. Через решето. – [К.] , 1924 (№ 159). Палітурка

154. Копиленко О. Кара-Круча : три оповідання : з творів Спілки селянських письменників «Плуг» / О. Копиленко. – Харків : Шлях освіти, 1923. – 34, [2] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 2).

30-а/914

Перша збірка Олександра Івановича Копиленка (1900–1958) – українського письменника, автора творів для дітей, педагога, критика. Був членом літературних об'єднань «Плуг», пізніше «Гарт», ВАПЛІТЕ, «Пролітфронт», виконував обов'язки редактора журналу «Всесвіт», входив до складу редколегії журналу «Соціалістична борозна», був співробітником товариства кінорежисерів, літераторів та сценаристів (Кореліс).

Штамп «Українська державна бібліотека в Одесі У.С.Р.Р.» (на звороті титульної сторінки).

155. Панч П. Гнізда старі : з творів Спілки селянських письменників «Плуг» / П. Панч. – Харків : Шлях освіти, 1923. – 24 с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 4).

30/1959

Штамп «Українська державна бібліотека в Одесі У.С.Р.Р.» (на звороті титульної сторінки).

156. Сенченко І. На весні : шість малюнків : з творів Спілки селянських письменників «Плуг» / І. Сенченко. – Харків : Шлях освіти, 1923. – 44, [2] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 5).

30/2108

Іван Юхимович Сенченко (1901–1975) – український письменник. Належав до літературних організацій «Плуг» і «Гарт», потім до ВАПЛІТЕ (1925–1928). «На весні» – дебютна збірка автора.

Штамп «Українська державна бібліотека в Одесі У.С.Р.Р.» (на звороті титульної сторінки).

157. Копиленко О. Іменем українського народу : п'ять оповідань : із творів Спілки селянських письменників «Плуг» / О. Копиленко. – Харків : Шлях освіти, 1924. – 49, [1] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 17).

30-а/1500

Збірка оповідань присвячена ключовій у творчості «плужан» проблемі класової боротьби на тлі тогочасного села.

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

158. Громів А. Революція : три оповідання : із творів Спілки селянських письменників «Плуг» / А. Громів. – [К.] : Червоний шлях, 1925. – 49, [1] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 32).

30-а/2426

Посвята автора: «Гадяцьким комсомольцям цю збірку присвячую».

Штамп «Українська державна бібліотека У.Р.С.Р. ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

159. Ярошенко В. Через решето : байок збірка друга / В. Ярошенко. – [К.] : Червоний шлях, 1924. – 38 с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 32).

30-а/1527

Володимир Мусійович Ярошенко (1898–1937) – український поет, байкар, прозаїк, драматург, літературний критик, кіносценарист. Протягом 1923–1925 рр. Ярошенко активно друкував в періодиці вірші, прозові твори, критичні статті, рецензії (журнали «Життя й революція», «Червоний шлях»). Видав збірки байок «Що й до чого» (1924; перевидана 1926 р. під назвою «Байки»), «Через решето» (1924). Виступав і як драматург з агітками: «В єднанні сила» і «Кооперативна мобілізація» (1924), «Божа кооперація», «Добре роби – добре й буде» (обидві – 1925). Його комедія «Шпана» поставлена 1926 р. в «Березолі» Лесем Курбасом.

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

160. Копиленко О. Македон Блин : оповідання : із творів Спілки селянських письменників «Плуг» / О. Копиленко. – [К.] : Червоний шлях, 1925. – 35, [1] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 35).

30-а/1273

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

161. Косарик-Коваленко Дм. Червона купіль : чотири оповідання : із творів Спілки селянських письменників «Плуг» / Дм. Косарик-Коваленко. – [Харків] : Держ. вид-во України, 1925. – 34, [2] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 40).

30-а/916

Косарик-Коваленко Дмитро Михайлович (1904–1992) – український письменник та літературознавець. Належав до літературної організації «Плуг».

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

162. Свекла О. Над Дністром : оповідання з молдавського життя : із творів Спілки селянських письменників «Плуг» / О. Свекла. – [Харків] : Держ. вид-во України, 1926. – 43, [1] с. – (Б-ка селянина. Сер. красного письменства / за ред. С. Пилипенка ; № 42).

30-а/922

У кількох примірниках прізвище редактора серії затерте. Сергій Володимирович Пилипенко (1891–1934) від 1922 р. був головою створеної ним спілки селянських письменників «Плуг» і редактором її видань, зокрема журналу «Плужанин». Під час літературної дискусії 1925–1928 рр. був одним з основних опонентів Миколи Хвильового. Однак, постановою партійної колегії ЦК КП(б)У від 21 серпня 1933 р. Пилипенка виключено з партії «як небільшовика за спотворення національної політики, ідеологічну нестійкість і примирливе ставлення до буржуазно-націоналістичних елементів». Судова «трійка» 23 лютого 1934 р. порушила клопотання перед Колегією ОДПУ застосувати до Пилипенка «найвищу міру соціального захисту – розстріл». Став прототипом героя оповідання «Редактор Карк» Миколи Хвильового.

Штамп «Українська державна бібліотека УРСР ім. Т. Шевченка» (на титульній сторінці).

ВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ*

Розквіт видавничої справи не міг не позначитися на збільшенні кількості та якості дитячої книги, такої необхідної для розвитку та виховання майбутніх поколінь. Особливе місце серед цих видань посідають дитячі журнали. Хоча перші дитячі журнали почали з'являтися значно раніше, розквіт цієї видавничої продукції припадає на по-

чаток ХХ ст., позначений пильним інтересом суспільства і мистецтва до дітей, до світу дитинства як самодостатньої системи цінностей і образів. Піднесення далось в знаки і у сфері виробництва дитячої іграшки, за яке беруться кращі майстри і художники. Література для дітей переживає справжній ренесанс не лише в Україні, але й у світі.

Іл. 44. Волошки. – К., 1917. – № 1 (жовт.) (№ 163). Сторінка з видання

163. Волошки / за ред. Н. Романович-Ткаченко. – К. : друк. Укр. Центр. Ради, 1917. – № 1 (жовт.). – 8 с.

31-а/12

Ілюстрований журнал для дітей, що видавався в листопаді-грудні 1917 р. у Києві (з'явилося 4 числа) за редакцією Наталі Романович-Ткаченко. На його сторінках друкувалися твори О. Олеся, М. Жука, П. Тичини, П. Стаха (С. Черкасенка), Марії Загірньої (Грінченко) та ін., а також переклади англійських, фінських, чеських казок та оповідань.

164. Віночок : книжки для читання в класі. Низка II : Твори рідних письменників / Педагогічне Бюро Полтавської Губерніяльної Народньої Управи. – Полтава, 1918.

* Описи видань у розділі подано за хронологічним принципом.

Вип. 1 : **Коцюбинський М.** Маленький грішник / М. Коцюбинський. – Полтава : [друк. «Труд»], 1918. – 10 с.
Штамп «Ucrainica» (на титульній сторінці).

Вип. 2 : **Франко І.** Грицева шкільна наука / Франко І. – Полтава : [друк. «Труд»], 1918. – 8 с.

Вип. 3 : **Думи.** – Полтава : [електрична друк. Бр. Рабіновича], 1918. – 29, [1] с.

Вип. 4 : **Темченко П.** Злодій / П. Темченко. – Полтава : [друк. І. Л. Фрішберга], 1918. – 19, [1] с.

Вип. 7 : **Вовчок М.** Сестра / М. Вовчок. – Полтава : [друк. І. Л. Фрішберга], 1918. – 28 с.

Вип. 8 : **Маркович Д.** У найми / Д. Маркович. – Полтава : [друк. І. Л. Фрішберга], 1918. – 19, [1] с.

Вип. 9 : **Українка Л.** Роберт Брюс, король шотландський : шотландська легенда / Л. Українка. – Полтава : [друк. І. Л. Фрішберга], 1918. – 16 с.
30/1810

Нова національна школа потребувала нових навчальних підручників та посібників, їх підготовку та видання забезпечувало педагогічне бюро Полтавської губернської земської управи, яке з липня 1917 р. очолював Михайло Рудинський. Уже напередодні 1917–1918 навчального року були видані українські букварі, задачники, граматики та читанки для початкових шкіл губернії.

165. Червоні квіти : двохижневий ілюстрований журнал для дітей шкільного віку : орган Головоцвуху, Народнього комісаріату освіти У.С.Р.Р. – Харків ; К., 1923–1930.

1923. – Ч. 1 (1 жовт.). – 38, [2] с.

1923. – Ч. 2 (10 лист.). – 30, [2] с.

1924. – Ч. 3–4 (1 січ.). – 38, [2] с.

1924. – Ч. 7 (10) (лип.). – 24 с.

31-а/108

Ілюстрований двотижневик для дітей шкільного віку виходив з 1923 у Харкові, а з 1930 рр. – в Києві; ред. О. Громов, ілюстратор А. Старчевський. У 1931 р. на базі журналів «Червоні квіти» і «Більшовиченята» (1924–1931) створено новий журнал «Піонерія».

166. Більшовиченята : двохтижневий додаток Київського Окрбюро піонерів до газети «Молодий Більшовик» – К., 1925. – Ч. 20 (22) (1–15 груд.) – 8 с.

31-а 94

Орган Центрального бюро комдитруху при ЦК ЛКСМУ та Київського КДД при окружнім комітеті ЛКСМУ.

167. Жовтень : орган ЦБ Комдитруху та Наркомосвіти. – Харків ; К. : вид. «Робітничої газети Пролетар», 1928. – № 1. (січ.). – 23, [1] с. : іл.

31-а/3

Щомісячний журнал ЦК ЛКСМУ для дітей молодшого шкільного віку. Видавався в 1928–1940 рр. (з 1929 — в Києві), в 1941 р. вийшли чотири числа.

КНИГИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Іл. 45. Онруд Г. Рибальчин син. – [Полтава] [1927] (№ 169). Палітурка

168. Мюлен Г. Батрак / Г. Мюлен. – [Полтава], [1927]. – 16 с. – (Дит. б-ка / за ред. Я. Чепіги ; № 2).

47/883

Редактор серії Яків Чепіга-Зеленкевич (1875–1938) – український педагог і освітянин. Педагогічні праці друкував впродовж 1910–1914 рр. у журналі «Світло», у газетах «Рада», «Ілюстрована Україна» та в окремих книжках: «Моральне навіювання», «Страх і кара. Психолого-педагогічний нарис», «Самовиховання в світлі науки і практики. Збірник психологічних статей», «Проект української школи» та ін. У 1920-1930-х рр. видав «Азбуку трудового виховання», «Практичну трудову педагогіку» та ін. Був співробітником Українського НДІ педагогіки. Репресований радянською владою.

169. Онруд Г. Рибальчин син / Г. Онруд. – [Полтава], [1927]. – 16 с. – (Дит. б-ка / за ред. Я. Чепіги ; № 3).

47/884

170. Келерман К. Шахтар Мак : [пригоди норвезького хлопчика-рибалки] / К. Келерман. – [Полтава], [1927]. – 11, [1] с. – (Дит. б-ка / за ред. Я. Чепіги ; № 10)

47/885

171. Розегер П. Трудовий день підпаска : [оповідання з життя німецького селянського хлопчика] / П. Розегер. – [Полтава], [1927]. – 8 с. – (Дит. б-ка / за ред. Я. Чепіги ; № 1)

47/882

172. Франко І. Мурко й Бурко / І. Франко – К. : вид-во Культура Держтресту «Київ-Друк», [1928]. – [12] с. : іл.

30а/679

Іван Якович Франко (1856–1916) залишив чимало віршованих і прозових творів для дітей. Про них із захопленням писав М. Коцюбинський: «А подивіться, з яким теплом, сердечним почуттям, з якою любов'ю малює він дітей. Доволі пригадати оповідання „Малий Мирон“, „Грицева шкільна наука“, „Мій злочин“ та інші, доволі згадати написані ним для дітей казки і вірші – і стане ясным, що борець уміє любити дітей: Франко наче спочиває на дітях од моря сліз і горя, співцем якого він зробився».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белебега І. О. Україна і комунізм : у 2 кн. Кн. 2 : Сталінізація України (1924–1953) / І. О. Белебега. – Харків, 2003. – 607 с.
2. Ваплітянський збірник / під ред. Ю. Луцького. – Вид. 2-е, допов. – [Едмонтон], 1977. – 260 с.
3. Веднєєва Д. Українські Соловки / Д. Веднєєва, С. Шевченко. – К., 2001. – 206 с.
4. Галущинський М. Книжка й українське громадянство / М. Галущинський // Літературно-науковий вісник. – 1922. – Т. 78, кн. 7. – С. 72–79.
5. Гориславець К. С. Словники іншомовних слів у контексті української лексикографії кінця ХІХ – початку ХХ століття / Гориславець К. С. // Наук. зап. Нац. ун-ту «Києво-Могилян. акад.». – 2006. – Т. 60 : Філол. науки. – С. 14–21.
6. Грицак Є. З історії книжкового руху на Великій Україні (1917–1922) / Є. Грицак. – Львів, 1923. – 48 с.
7. Гунчак Т. Україна : перша половина ХХ століття : нариси політичної історії / Т. Гунчак. – К., 1993. – 288 с.
8. Зеров М. Нова збірка Тичини / М. Зеров // Життя й революція. – 1925. – Кн. 1–2. – С. 79–81. Рец. на кн. : Тичина П. Вітер з України : поезії / П. Тичина. – Харків : Червоний шлях, 1924. – 86с.
9. Зеров М. Українське письменство / М. Зеров ; упоряд. М. Сулима. – К., 2003. – 1300 с.
10. Зінченко А. Л. Визволитися вірою : життя і діяння митрополита Василя Липківського / А. Л. Зінченко. – К., 1997. – 423 с.
11. Зленко Г. Д. Перші українські видавництва в Одесі / Г. Д. Зленко. – Львів, 2000. – 24 с. – (Бібліографія українознавства. Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної асоціації українців ; вип. 3).
12. Єфремов С. Історія українського письменства / Сергій Єфремов ; ред. і передм. М. К. Наєнка. – К., 1995.
13. Ільницький М. Література українського відродження : (напрями та течії в л-рі 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст.) / М. Ільницький. – Львів, 1994. – 58 с.
14. Ісаєвич Я. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. – Львів, 2002. – 520 с.

15. Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920-х–30-х років : соціальний портрет та історична доля / Г. Касьянов. – К., 1992. – 176 с.
16. Ківшар Т. І. Український книжковий рух як історичне явище (1917–1923) / Т. І. Ківшар. – К., 1996. – 344 с.
17. Книги і долі: митці Розстріляного Відродження: біобібліографічний покажчик / упоряд. Г. І. Єфімова ; ред. І. С. Шелестович ; Міністерство культури і мистецтв України ; Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького. – Одеса, 2002. – 367 с.
18. Комаров Б. Українська Державна бібліотека ім. Т. Шевченка в Одесі (інформаційна стаття) / Б. Комаров // Бібліологічні вісті. – 1925. – № 1–2. – С. 75–81.
19. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Б. Кравченко. – К., 1997. – 424 с.
20. Кульчицький С. В. Комунізм в Україні : перше десятиріччя (1919–1939) / С. В. Кульчицький. – К., 1996. – 396 с.
21. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939) / С. В. Кульчицький. – Т. 11. – К., 1999. – 336 с.
22. Левчук О. М. Книгоспілка: становлення кооперативного книговидання в Україні / О. М. Левчук. – К., 2000. – 160 с.
23. Лейтес А. Десять років української літератури / А. Лейтес, М. Яшек. – Т. 1–2. – Харків, 1928–1930.
24. Лейтес А. Ренесанс української літератури / А. Лейтес. – Х. : Держ. вид-во України, 1925. – 32 с.
25. Павленко Ю. Українська державність у 1917–1919 рр. : історико-генетичний аналіз / Ю. Павленко, Ю. Храмов. – К., 1995. – 262 с.
26. Петрунь Ф. Є. Український відділ Одеської Центральної Наукової бібліотеки / Ф. Є. Петрунь // Журнал бібліотекознавства та бібліографій. – 1929. – № 3. – С. 117
27. Полювання на «Вальдшнепа». Розсекречений Микола Хвильовий : науково-документальне видання / упоряд. Ю. Шаповал ; передм. : Ю. Шаповал, В. Панченко. – К., 2009. – 296 с. : іл.
28. Саєнко В. П. Українська модерна поезія 20-х років ХХ століття : ренесансні параметри : вибр. тексти лекцій, бібліографія, прогр. спецкурсів й університет. курсів з літ. ХХ ст. / В. П. Саєнко. – Одеса, 2004. – 251 с.
29. Стус В. С. Феномен доби : сходження на Голгофу слави. – К., 1993. – 96 с.
30. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциту : док. і матеріали / упоряд. : Л. Масенко та ін. – К., 2005. – 399 с.

31. Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 4 т. / за ред. В. Яременка. – К., 2001.
32. Хвиля А. До видання нового українського правопису / Андрій Хвиля // Український правопис. – Харків, 1933. – С. 5-6.
33. Цвілюк С. А. Український ренесанс ХХ століття : національно-культурні процеси в Україні доби революційно-демократичних змагань та комуністичної диктатури : постімперський контекст. – Одеса, 2006. – 623 с.
34. Шаповал Ю. Україна 20-50-х років : сторінки ненаписаної історії / Ю. Шаповал. – К., 1993. – 350 с.
35. Шляхами пам'яті : антологія поетичних творів, присвячених пам'яті митців Розстріляного Відродження / упоряд. Ганна Єфімова ; Мін-во культури і мистецтв України, Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького. – Одеса, 2011. – 219 с. : іл.

З М І С Т

Українське національно-культурне відродження 20-х років ХХ ст. крізь призму видавничої спадщини	4
Від упорядників.....	10
Каталог.....	13
Лексикографія і правопис	14
Розвиток науки.....	21
Бібліотечна справа.....	29
Художня література	33
Літературні альманахи	41
Мистецтвознавство	46
Розвиток драматургії	50
Агітаційна література	56
Релігія та атеїзм.....	62
Видавничі серії	66
Видання для дітей.....	78
Список літератури.....	82

Довідкове видання

**ВИДАВНИЧА СПАДЩИНА
УКРАЇНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ
(1917–1930)**

Каталог виставки

Автори-упорядники:
Ляшенко Ольга Леонідівна
Усатенко Ірина Михайлівна

Науковий редактор та автор вступної статті:
Саєнко Валентина Павлівна

Відповідальний редактор:
Подрезова Марина Олексіївна

Бібліографічні редактори:
Мурашко Олена Сергіївна
Полевщикова Олена Вікторівна

Видано за авторською редакцією
Комп'ютерна верстка **Вітвицька В.**

Здано в роботу 20.11.2011 р. Підп. до друку 20.12.2011 р. Формат 70х100/16.
Папір офісний. Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 9,03. Тираж 150 прим. Ціна договірна.

Видавництво
«Одеський національний університет»
Свідоцтво ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39